

**Halit Ziya Uşaklıgil'in Küçük Hikâyelerinden Aşk
Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme**

Ömer Olgun

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı dalında Yüksek Lisans Tezi olarak
Sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Ocak 2014
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Elvan Yılmaz
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Rza Bashirov
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr. Adnan Akgün
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Adnan Akgün

2. Prof. Dr. Oğuz Karakartal

3. Yrd.Doç. Dr. Ertuğrul Aydın

ABSTRACT

In the first chapter of the study, topic, aim, method, contents and limits of the research have been decided, in the second part, literature character of the writer have been explained, in the third part love topic stories of the writer have been evaluated, in the fourth and fifth part, love stories examined and classified according to time, place and type of writing. In the conclusion part, love topic and how it is expressed in the stories of Halit Ziya Uşaklıgil have been examined.

Key Words: Halit Ziya Uşaklıgil; Love; Story; Small Story.

ÖZ

Tezin birinci bölümünde araştırmayla ilgili olarak konu, ama, yöntem, kapsam ve sınırlılık bilgilerine yer verilmiş, ikinci bölümde Halit Ziya Uşaklıgil'in edebi kişiliği işlenmiş, üçüncü bölümde yazarın aşk konulu hikâyeleri değerlendirilmiş, dördüncü ve beşinci bölümde hikâyeler zaman, mekân ve üslûp açısından ele alınarak sınıflandırılmıştır. Sonuç bölümünde ise, Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerindeki aşk olgusunun nasıl işlendiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halit Ziya Uşaklıgil; Aşk; Hikâye; Küçük Hikâye.

TEŞEKKÜR

Bu çalıŐmayı gerçekleŐtirmemde yardımcı olan baŐda danıŐmanım sayın Prof. Dr. Adnan Akgün olmak üzere, gerek eserlerinden, gerekse Őahsî gürüŐlerinden yararlandığım Prof. Dr. Ö.Faruk Huyugüzel'e ve benden maddi ve manevi emeklerini esirgemeyen değerli aileme teŐekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iii
ÖZ	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
1 GİRİŞ	1
1.1 Tezin Konusu	1
1.2 Tezin Amacı	1
1.3 Tezin Önemi	1
1.4 Yöntem	2
1.5 Kapsam ve Sınırlılıklar.....	2
2 HALİT ZİYA UŞAKLIGİL ÜZERİNE.....	3
3 AŞK KONUSU ÇERÇEVESİNDE HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYESİ.....	12
3.1 Hassas ve Duyarlı Kişilerin Aşkları	15
3.2 Fizikî bir Eksiklik veya Rahatsızlığı Olan Kişilerin Aşkları.....	18
3.3 Ölümle Biten Aşklar.....	23
3.4 Köylerde ve Taşralarda Yaşanan Aşklar	31
3.5 Avrupa'da Yaşanan Aşklar (Ten Hazlarına Dayalı Aşklar).....	32
3.6 Diğer Aşk Hikâyeleri.....	36
4 KİŞİ KADROSU, ZAMAN VE MEKÂN AÇISINDAN HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYESİ.....	38

4.1 Aşk Hikâyelerinde Kişi Kadrosu.....	38
4.1.1 Karakter Özellikleri Bakımından Kişiler.....	39
4.1.2 Sosyal Statü Bakımından Kişiler.....	42
4.1.3 Yaşadıkları Coğrafya Açısından Kişiler.....	45
4.2 Aşk Hikâyelerinde Zaman ve Mekân.....	47
5 DİL VE ÜSLÛP AÇISINDAN HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYELERİ ..	51
SONUÇ	55
KAYNAKÇA.....	58

KISALTMALAR

<i>Çev</i>	: <i>Çeviren</i>
<i>ed</i>	: <i>Editör</i>
<i>s</i>	: <i>Sayfa</i>
<i>S</i>	: <i>Sayı</i>
<i>vd</i>	: <i>ve diğerleri</i>
<i>Yay</i>	: <i>Yayınları, Yayınevi</i>

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Tezin Konusu

Tezimizin konusu, Halit Ziya Uşaklıgil'in *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şiir-i Hayal* (1914), *Sepette Bulunmuş* (1920), *Bir Hikaye-i Sevda* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939) adlı kitaplarında yer alan aşk hikâyeleridir.

1.2 Tezin Amacı

Halit Ziya Uşaklıgil üzerinde yapılan incelemelerde yazarın hikâyelerinde aşk teması ayrı ve bağımsız bir şekilde ele alınmamıştır. Amacımız yazarın bu konuyu diğer yazarlardan farklı olarak nasıl ele aldığını ve anlattığını ortaya koymaktır.

1.3 Tezin Önemi

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyeleri bu güne kadar aşk temi açısından ve diğer yazarlarla karşılaştırmalı olarak ele alınmamıştır. Aşk temi edebiyatta önemli bir yere sahiptir. Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde bu teme nasıl yer verdiğini incelemek, edebiyatımızdaki aşk duygusunun tarihini ortaya koymak bakımından bir önem taşımaktadır. Çalışmamız ayrıca Türk roman tarihi çalışmalarına da önemli bir katkı sağlayacaktır.

1.4 Yöntem

Çalışmamız sırasında, Türk hikâye ve roman tarihi konusundaki incelemeler gözden geçirilecek; Halit Ziya'nın hikâye ve romanları ele alınacak, aşk hikâyelerinin tahlili sırasında da roman teorisi konusunda eserlere başvurulacaktır.

1.5 Kapsam ve Sınırlılıklar

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Bir Şiir-i Hayal* (1914), *Sepette Bulunmuş* (1920), *Bir Hikaye-i Sevda* (1922), *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair* (1935), *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939) adlı hikaye kitaplarında yer alan aşk konulu öyküler tezin kapsamındadır. Yazarın diğer yerlerde yayınlanan öyküleri araştırma kapsamının dışında tutulmuştur.

Bölüm 2

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL ÜZERİNE

1889 yılında amcası ile birlikte iki ay süren bir Avrupa gezisi yapan yazar, Şadan'ın serüvenlerine zemin hazırlayan deneyimler yaşar. Bu geziden izlenimlerini *Hizmet ve Vakit* gazetelerinde yayımlayan yazar, 1893 yılında Reji İdare-i Umumiyesi'ndeki görevle İstanbul'a tekrar gider. Bu tarihten sonra İstanbul'da kalır. İstanbul'da, gıyaben tanıdığı Mehmet Rauf ve Hüseyin Suat, Hüseyin Cahit, Ahmet Rasim, Rıza Tevfik, Ahmet Hikmet, Saffeti Ziya, Ahmet İhsan, Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin gibi isimlerle bir araya gelir. Daha sonra, *İkdam, Mektep ve Servet-i Fünûn*'da yazıları kaleme alır. Tevfik Fikret'in derginin idaresine geçmesinden sonra Recaizade Ekrem'in teşvikiyle Halit Ziya da bu harekete katılır. Asıl şöhretini bu dergide tefrika edilen *Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnû ve Kırık Hayatlar* romanlarıyla yapmıştır. Bu dergide bir kısmı çeviri on dokuz hikâyesi ve başka edebî yazıları çıkmıştır.

Edebiyat-ı Cedide hareketi dolayısıyla eskilik / yenilik tartışması şiddetlenerek edebiyat dünyasını ikiye bölse de Halit Ziya tartışmalara pek girmemiş, eserlerini yazmaya devam etmiştir. Bu dönemde, *Servet-i Fünûn* dergisi dışında *İkdam ve Sabah* gazetelerinde de hikâyeleri çıkmıştır. Edebî hayatının en verimli ve başarılı yıllarını içine alan Servet-i Fünûn'un hareketinin dağılmasından sonra 1908'e kadar yazı hayatından çekilmiştir. İkinci Meşrutiyet'in ilânıyla yazarlık hayatında yeni bir dönem

başlar ve diğer Servet-i Fünuncular gibi yazı hayatına döner. Bu arada, V. Mehmet'in Mabeyn Başkâtipliği'ne ve İstanbul Üniversitesi Batı Edebiyatı Tarihi ve Estetik profesörlüğüne tayin edilir. Milli Mücadele döneminde Ahmet Cevdet'in *İkdam* gazetesinde çoğu dil ve edebiyatla ilgili yirmiye yakın makalesi 1921'de çıkar. Ali Kemal'in başyazar olduğu *Peyam-ı Sabah*'ta birkaç hikâye ve makalesi 1922'de yayımlanır. Aynı yıl birkaç makalesiyle birlikte tefrikası yarım kalmış olan *Kırık Hayatlar*, *Vakit* gazetesinde yayımlanmaya başlar. Cumhuriyet döneminde de yazı hayatından kopmayan yazar daha önceki dönemlere göre nispeten az eser verir. 1923 / 1930 yılları arasında *Milli Mecmua*, *Güneş*, *Resimli Ay* ve *Hayat* dergilerinde az sayıdaki hikâyesini ve hatıra yazılarını yayımlar. Yine, bu dergilerde kendisiyle yapılan röportajlar çıkar. 1930 yılında yazı hayatında bir canlılık görülür. Bu tarihten itibaren çeşitli gazete ve dergilerde az sayıdaki hikâyenin dışında çok sayıda makale ve hatıralarını yayımlar. Daha önce yazmış olduğu eserlerinin bazılarını sadeleştirerek tekrar yayımlar. Zaman zaman hatıralarının da karıştığı hikâyelerinin kitaplaştığı yine bu dönemlerdir: *Hepsinden Acı* (1934), *Aşka Dair*, *Onu Beklerken* (1935), *İhtiyar Dost* (1937), *Kadın Pençesi* (1939). 27 Mart 1945 tarihinde vefat etmiştir. İzmir Hikâyeleri Halit Ziya Uşaklıgil'in ölümünden sonra oğlu tarafından yayımlanmıştır (Huyugüzel, 2004: 13 – 46).

Hikâye (1891) adlı eserinde Halit Ziya'nın sürekli olarak realizme vurgu yaptığı üzerinde durulmakla beraber, çok sonraları yazacağı bir yazıda “*Hikâye isminde bir kitap yazdım ki hikâyenin bir tarihi, hususiyle o zaman pek mergup olan naturaliste mektebi üstadlarından hayat ve eserlerine dair bir nev'i tetkiktir*” demesi önemlidir (Uşaklıgil, 1943: 9).

Halid Ziya, bu eserinde natüralizm ile içe içe geçen bir realizm ile romantizmi karşılaştırırken romanın ilk çağdan kendi çağına kadar tarihini ortaya koyması öncelikle yükselecek bir zemin bulabilme çabasıyla ilgilidir ki bu açıdan tek model doğuş yeri itibariyle de Batı romanı ve edebiyatıdır. Halit Ziya'nın bu eserde Flaubert, Daudet, Emilé Zola, Goncourt Kardeşler gibi isimlerin romanlarını dikkatli bir incelemeye tâbii tutması ve Berna Moran'ın da dediği gibi “*bu gerçekçilerden karakterlerin kişilikleriyle olaylar arasındaki nedensellik bağı*” keşfetmesi oldukça önemlidir (Moran, 2001: 91).

Romanlar

Halit Ziya'nın roman türünde ortaya koyduğu sekiz eser sırasıyla şunlardır: *Sefile, Nemide, Bir Ölü'nün Defteri, Ferdi ve Şürekası, Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnu, Kırık Hayatlar ve Nesl-i Ahir*. Bu romanlardan *Sefile* gazetede baştan sonra tefrika edilmiş olup, sansür nedeniyle kitap haline getirilmemiştir. Tefrikası yarım kalan *Kırık Hayatlar* ise yıllar sonra kitap haline gelmiştir (Huyugüzel, 2010: 49).

Büyük Hikâyeler

Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarının yanında, kendisinin küçük roman olarak adlandırdığı, 5000 ile 12000 kelime arasında eserleri de vardır. Bu eserleri ne hikaye, ne de roman sınıfına sokmak mümkün değildir. Huyugüzel (2010) bu eserleri “büyük hikâyeler” olarak değerlendirmiştir. *Bir Yazın Tarihi* gibi bir hikaye için uzun, roman için kısa olan bu eserlerde, oldukça teferruatlı zaman ve mekân tasvirlerine yer verilmektedir. Öte yandan Halit Ziya'nın büyük hikâyeleri, edebiyatımızda ilk büyük hikâye örneği olan Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerinden farklı bir tarz ve üslûpla kaleme alınmıştır. Yayın sırasına göre bu eserler şunlardır: *Bir Muhtıranın Son Yaprakları, Bir İzdivacın Tarih-i Muaşakası, Deli, Bu muydu?, Heyhat, Bir Yazın Tarihi, Valide Mektupları* (Huyugüzel, 2010: 83).

Küçük Hikâyeler

Tezin de konusu olan küçük hikâyeler, Halit Ziya Uşaklıgil'in edebiyatta başarılı olduğu bir diğer alandır. Yazarın hikâyelerinin toplandığı on yedi kitap bulunup, bunlarda toplam küçük hikâye sayısı 125'i bulmaktadır. Yazarın ne küçük hikâyelerini, ne romanlarını, ne de büyük hikâyelerini birbirinden üslûp, dil, zaman, kişiler gibi özellikler bakımından ayırmak mümkün değildir. Realist roman ve hikâye anlayışına bağlı kalan yazar, ferdi ya da sosyal hayattan alınmış olan bir olayı ya da kesiti okuyucuya sunmaktadır (Huyugüzel, 2010: 96-97).

Halit Ziya Uşaklıgil, 1865 yılında İstanbul'da doğmuş olarak bilinse de, yazarın doğum tarihi konusunda çeşitli varsayımlar vardır. Ömer Faruk Huyugüzel (2004: 9), *Halit Ziya Uşaklıgil Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler* adlı eserinde, yazarın yakın arkadaşları tarafından verilen bilgiler ve yazarın hayatına ait bazı hususlar çerçevesinde, yazarın doğum tarihini 1865 olarak kabul etmenin daha mantıklı olduğunu öne sürmüştür (Kerman - Huyugüzel, 1996).

Halit Ziya Uşaklıgil'in babasının İstanbul'da ticaretle uğraşması nedeniyle çocukluğu İstanbul'da geçmiştir. Ekonomik sıkıntıdan dolayı İzmir'e taşınan Halit Ziya ve annesi, dedesinin İzmir'deki konağına yerleşir. İzmir yıllarında yazar, dedesine ve onun konuklarına kitap okuyarak önemli bir bilgi birikimi edinir. İzmir'de önce Rüşdiye'ye verilir. Ancak daha sonar, Uşaklıgil buradaki eğitimi yetersiz bularak Mechitariste Rahipler Koleji'ne kayıt olur. Kolejdaki tek Türk öğrenci olan Uşaklıgil, Fransızcaya ve Batı kültürüne ilgi göstermeye başlar. Okuldan mezun olduktan sonra

ekonomik sıkıntılar nedeniyle üniversiteye gidemeyen yazar, babasının mağazasında çalışmaya başlar. Bu dönemde gazeteciliğe merak saran Uşaklıgil, ilk olarak Tevfik Nevzat ve Bıçakçızâde Hakkı ile birlikte *Nevruz* gazetesini çıkarır. Daha sonra İzmir Rüşdiyesi'nde Fransızca öğretmeni olan yazar, bir süre sonra bu gazetecilik düşüncesini yaşama geçirerek, *Hizmet* (1886) gazetesini çıkarır.

Eski Mektup

Hikâyede, eski bir aşkın acısı anlatılmaktadır. Hikâye, eski evraklarını karıştırırken içinde bir aşk acısının izleri olan mektubu bulan kişi tarafından anlatılmaktadır.

Aşka Dair

Hikâyede, karşılıksız, karşılıksız olduğu için de umutsuz olan bir aşk anlatılmıştır. Hafız Nevzat Efendi, köye taşınan genç bir dula aşık olup, kadından çok etkilenir, fakat hem köy içindeki konumu, hem de ekonomik durumu yüzünden Nevzat Efendi, genç dulla yaşamlarının bir türlü bir araya geleceğine inanmamaktadır.

Mösyö Kanguru

Mösyö Kanguru, kafası sivri olan, çenesi ve kemikleri belli çıkıntılı, garip görümlü ve oldukça çirkin bir görünüme sahiptir. Mösyö kanguru, tüm dünyada birçok kumpanyalara giden meşhur bir palyaço olmuştur. Bir gün bir turnikede aşık olur. Aşık olduğu kızın bir gece odasına giden kanguru, kızın yüzünü görünce attığı çığlıkla beraber deliye döner ve hem kendisini, hem de kızını çatıdan atmak ister. Ancak daha sonra kızın gözyaşlarına kıyamayan kanguru, kızını bırakır ve uzun yıllar unuttuğu bir şeyi yapar, hüngür hüngür ağlar.

Bir Yazın Tarihi

Aşkı merhamette bulan 25 yaşındaki mühendisin başkarakter olduğu hikâyede, yazar hikâyeyi karakter tarafından kendi iç dünyasını yansıtarak vermiştir. Dört yıl taşrada staj

yapan ve stajı bitince İstanbul'a gelen İhsan, yaz tatilini geçirmek için amcasının yalısına gider. Burada, amcasının, teyzesinin ve uzak akrabalarının öksüz kızı olan Meliha'nın da olduğu bir ortama girer.

Kırda Aşk

Hikayenin başkarakteri Salime, Kuşadası'ndan İzmir'e gelen, burada babasıyla dükkan işleten bir genç kızdır. Salime, diğer kızlardan farklı olarak babasına yardım eden, sorumluluk alan ve biri sarkıntılık ettiğinde, bıçağını çekip korkutan bir kızdır.

Bir Hikâye-i Sevda

Hikâyede, köyde, geçmişi hakkında bir şey bilinmeyen, kendi adını bilmediğinden veya söylemediğinden çocukların Barba adını verdikleri bir meczup yaşamaktadır. Barba, 15 yıl önce bir göçle gelmiş ve sonbaharda geri dönmemiştir.

Dört Yaprak

Hikâyede, nişanlısı öldükten sonra evlenmemeğe karar veren bir genç kız, otuz yaşına gelince, komşunun genç oğluna aşık olur. Ancak çocuk 18 yaşındadır ve kızın elinde büyümüş, kızı önce, anne, daha sonra abla ve daha sonra ise komşu arkadaş gibi görmüştür. Bir gün aralarındaki ilişki, duygusal bir hal alır ve aşklarını itiraf ederler. Ancak kız gencin yaşının küçük olmasının, ileride kendilerine sıkıntı vereceğini ve bu ilişkinin yürümeyeceğini düşünerek ilişkilerine son verir.

Alık Abdül

Hikâyede, yakışıklı ve neşeli bir delikanlı olan Abdül, köyün en güzel kızıyla nişanlanır ve bu sırada askere gider. Hakkında öldü söylentileri yüzünden nişanlısı başka biriyle sözlenir ve evlenmeden hamile kalır. Abdül savaştan dönünce bunu öğrenen eski nişanlısı intihar eder ve Abdül o günden sonra bir meczup olur ve Alık lakabını alır.

Ormanda Seyran

Ninette, Şadan'ın Fransa'da kaldığı evin kapıcısının kızıdır. Kızıla çalan sarı saçlı, sarıgözlü, 16 yaşlarında olan Ninette, Şadan'a göre henüz çocuktur. Sürekli olarak Şadan'a olan ilgisini ortaya koysa da, Şadan bu ilgiye karşılık vermez. Yine bir gün Ninette, Paris'e giden Şadan'ı, evden bahane bulup çıkararak takip eder. Paris'te bir koruya giden Şadan ve Ninette, burada şarap içer, Ninette'nin getirdiği yiyecekleri yerler. Çok güzel bir gün geçiren Ninette, Şadan'a bir kaside gibi dans eder. Şadan kızın çok güzel ve etkileyici olduğunu, bir şiir gibi dans ettiğini düşünmektedir. Ancak yine de Şadan, kızın çok küçük olması nedeniyle kıza karşılık vermez.

Yolda Bir Çiçek

Hikâye'de Şadan, tren yolculuğu sırasında kaldığı misafirhanede çalışan 18 yaşındaki bir kıza aşık olmuştur. Trende bir saatlik aktarma yapmak üzere duran Şadan, bu esmer, kıvrırcık saçlı kızdan çok etkilenir ve bir gece daha misafirhanede kalmaya karar verir.

Birinci Perde

Hikâyenin kahramanı olan Mahmut Ferit, dört yıl Avrupa'da bulunan ve bu sürede, yine hikâyede geçen doktor arkadaşıyla görüşmektedir. Birgün Ferit, Charlotte isimindeki bir Fransız kızla beraber İstanbul'a döner. Kız Ferit'i çok sevse de, Ferit kızı bir süs eşyası gibi görmektedir. Ferit, aşka fazla değer vermeyen, çapkın ve çok seyahat eden birisidir. Ferit bir gün, bu Fransız kızından da bıkmış ve kendisine yeni bir doğu güzeli bulmuştur. Ancak kızı göndermek için kendisi ilgilenmek yerine, doktordan rica eder.

Kendisi ise yeni aşkı ile İtalya'nın yolunu tutar. Bu arada, Charlotte bu durumdan etkilenmiş ve hasta olmuştur.

Bir Seyahat Sahifesi

Hikâyede, Avrupa'daki gezilerinden birisinde Şadan, İtalya'da evli bir kadınla aşk yaşar. Kadının önceleri aldatılan kocasına acıyan karakter, sonrasında kocanın da durumu bilmesine öfkelenir ve hem kadına, hem de kocasına karşı nefret duyar.

Bir Şi'r-i Hayal

Hikâyede, sürekli Avrupa seyahatine çıkan Şadan'ın, çocuk yaştaki bir kıza duyduğu aşk anlatılmıştır. Kitaptaki devam eden hikâyelerde de sık sık Şadan ve seyahatleri konu edilmiştir.

Yolda Bir Çiçek

Hikâyede Şadan'ın İsviçre yolculuğu sırasında kaldığı misafirhanede çalışan 18 yaşındaki bir kıza duyduğu ilgi ve aşk anlatılmıştır. Zaman konusunda geliş-gidişlerin yaşandığı hikâyede, gençliğin verdiği coşku ve sevinç betimlenmiştir.

Bir Küçük Hatıra

Hikâyede Şadan'ın seyahatlerinden üçüncüsünde, Şadan Paris'te yağmur yağarken, İstanbul'u ve İstanbul'daki sevgilisi ile yaptığı bir geziyi hatırlamaktadır. Anı ve geri zamana gidişle anlatılan hikâyede, vatan ve sevgili özlemi, batı medeniyeti ve kıyaslamalara yer verilmiştir.

Uçurumun Kenarında

Hikâyede başkahramanlardan Nurettin Rıfkı, 30 yaşında ve evli bir adamdır. Bir gün yolda karşılaştığı bir kadınla ilgilenir. İlk başlarda bu bir oyun olsa da, daha sonra aşka

dönüşür. Ancak kadın da evlidir ve bir de çocuğu vardır. Rıfki, sonunda hatasını anlayarak evine döner, ancak bu aşk her iki tarafta da derin yaralar bırakmıştır.

Sevda-yı Girizan

Hikâyede evli bir hekim, aşık olduğu köylü kızı ile aralarında geçen aşk konu edilmiştir. Hekim ihanet eden, ancak bundan utanç duyan karakterdir. Hikâye mektup tarzında işlenmiştir. Hikâyede bir hekim, karşı köşkün güzel kızı kendisine gülümseyince bundan mana çıkarır ve kıza aşık olur. Ancak kız yaptığı hatanın farkına varsa da, artık çok geçtir. Bir gün kız hastalanınca, ailesi komşu hekimi çağırır. Hekimin kıza olan aşkı iyice artar ve kıza mektup yazar. Kız ise yaptıklarının yanlış olduğunu ve aile düzenini bozmaması gerektiğini yazan bir mektup yazarak bu tek taraflı aşka son verir.

Bölüm 3

AŞK KONUSU ÇERÇEVESİNDE HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYELERİ

Hikâyelerde genel olarak aşk olgusu, hüznün ve karşılıksız aşk olayları çerçevesinde ele alınmaktadır. Aşk sadece canlı bir varlığa değil, aynı zamanda soyut olan bir varlığa da yönelebilir. Pek çok edebi eserde, ya da daha genel ifade ile sanatsal metinde, aşkın karşılıksız olacağı, karşılık bulursa bunun sevgiye dönüşeceği düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle, özellikle hikâyelerde, aşk ya karşılıksız kalarak bir acı ya da hüznün, ya merhamete, ya da nefret, sadakat, ihanet gibi kavramlara eşlik etmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk hikâyeleri konu açısından ele alındığında, genellikle aşkın karşılıksız ve hüznün içerisinde betimlendiği görülür. Halit Ziya, millî romana inanmadığı gibi, hayal besleyici olarak tanımlayabileceği popüler roman düzeyinde değerlendirdiği daha da ileri götürerek tuhaf hikâyeler toplamı dediği Paul de Kock gibi yazarları edebî bulmaz. Bu aşamada, edebiyatı sadece insanı merkeze alarak oluşturulmuş estetik açıyla değerlendirdiği, roman eleştirisini de bunun üzerine kurduğu rahatça söylenebilir. Bu yaklaşımı da, Halit Ziya'nın eleştiri anlayışının özgünlüğüne işaret eder. Benzer anlayışın hikâyelerinde de yansıtıldığı görülmektedir. Öte yandan sanatçının hikâyelerinin tematik açıdan değerlendirilmesinde, hikâyelerin Kock gibi popüler yazarlara benzerlik arz ettiği ifade edilebilir. Bunun yanında, edebiyatı insanı

merkeze alarak işlediği ve bu düşüncelerini hikâyelerine de yansıttığı görülmektedir. Temaların seçiminde bazı ortak ve farklı noktalar da ön plana çıkmaktadır.

Temalarda ortak nokta, hüznün ve karşılıksız aşkın ön plana çıkmasıdır. ‘ ‘ Mösyö Kanguru’ ’ ya da ‘ ‘ Mühendis Melih’ ’in hikâyesinde olduğu gibi, aşk ya karşısındakine, ya da kendisine acıma, karşılık bulamama gibi bir kötü kadere sahiptir. Aşk ile sanat arasında birçok benzerlik bulunmaktadır. Her iki kavramın da tanımı yapılamamakla beraber, yine her iki kavramın da üreticinin ya da yaşayanın kendisi için mi, yoksa karşı taraftaki için mi olduğu sorusu yanıtızsızdır. Aşk sevilen kişi için midir, yoksa âşık için midir sorusu ile sanat sanat için mi, yoksa sanat için midir sorusunun arasındaki benzerlik, yazarın sanatla ilgili soruya verdiği Sevet-i Fünûn, yani sanat için karşılığı ile aşk için verdiği cevap arasında paralellik göstermektedir. Yazarın hikâyelerindeki aşkların genellikle karşılıksız olması, tek kişilik olması ve aşkın, âşık olanda kalması gibi bir tema seçimi söz konusudur.

Bütün bunların yanında, çağdaşları ve dönemin başka edebi akımlara ait sanatçıları değerlendirildiğinde, daha fazla milliyetçilik ve toplumsalcılık çizgisinin ön planda olduğu görülmektedir.

Halit Ziya'nın hikayelerinde işlediği aşklarının bazıları, dönemin toplumsal normlarını alt üst edecek bir şekilde kurgulanmıştır. Bu çalışmamızın yapıldığı dönemlere denk gelen bir zamanda, kaleme alındıktan yüz yıldan fazla bir süre sonra dizi filme çekilen *Aşk-ı Memnu* (1901), o dönemde bile ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Romanda yer alan yasak aşk, toplumun ahlâk ve dinî öğelerine ters düşme, gençleri yanlış yönlendirme gibi nedenlerle ciddi eleştirilere konu olmuştur.

Halit Ziya'nın hikâyelerinin tematik açıdan sadece tema seçiminin değil, seçilen temanın da işlenişi açısından ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Aşk-ı

Memnu'nun yıllar sonra bir dizi filmi ile tartışılması sadece Halit Ziya Uşaklıgil'e özgü değildir. Benzer şekilde Yaprak Dökümü isimli eseri ile Reşat Nuri Güntekin'in de ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Burada da kız kardeşin enişte ile olan aşkı, toplumun normlarının bugün bile kaldırabileceği tahammül düzeyinin üzerindedir. Ancak Reşat Nuri ile Halit Ziya'nın eserlerindeki tema her ne kadar benzer olsa da, arada ciddi bir fark vardır. Reşat Nuri daha yumuşatılmış bir şekilde ' ' Aşk-ı Memnu' ' yu işlemiştir. Eserde eniştesine âşık olan kız, sonunda bunu açığa çıkarmış ve yuva kurmuş, bir şekilde kendisini topluma zor da olsa kabullendirmiştir. Halit Ziya'nın eserinde ise bu aşkın giderek ihanete ve sadakatsizliğe dönüştüğü, hatta çirkin bir hal aldığı görülmektedir. Öte yandan, hikâyenin kahramanları açısından ise aşk önce tutkuya, sonra ıstıraba dönüşmektedir.

Halit Ziya'nın aşk konulu hikâyelerinin temalarında bir diğer ortak nokta, aşkın ulaşılamaz bir değer olmasıdır. Genellikle, imkansız aşk olarak ifade edilen tema, aslında karakter için mümkün hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, aslında hikâyelerde ele alınan aşkın aslında karşılık bulduğu, ancak karşılığı âşık olan tarafından bulunduğu görülmektedir. Belki de yazara göre aşkın karşılığı yalnızca âşık olana aittir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerindeki temanın genel olarak değerlendirilmesi yapıldığında, Servet-i Fünûn edebiyatına bağlı kalındığı, aşkın tek kişilik olduğu ve merhamet, acıma ya da öfke gibi duygulara dönüştüğü, ya da bu kavramlardan beslenerek ortaya çıktığı görülmektedir. Çağdaşı olan yazarların hikâyeleri ya da anlatıcının şiddetle karşı çıktığı milli edebiyatçıların aksine yazar, tema açısından sanatın asi ve başkaldıran yönünü ön plana çıkarmaktadır. Anlatıcının kendi ifadesiyle bu durum, realist bir yaklaşımın tezahürüdür ve anlatıcıya göre ancak gerçeklik sayesinde edebiyatta başarılı olunabilir. Romantizm akımından etkilenen

sanatçılar, salt tasvire dayalı ve edebi sanatlar açısından edebiyata dahil edilebilir. Bunun dışında bir romantiğin ve romantizme uygun seçilen temanın edebiyat dünyasında yeri yoktur.

3.1 Hassas ve Duyarlı Kişilerin Aşkları

Aşkın ölüm ve karşılıksız aşk şeklinde işlenmesini de içerse de, mutsuzluk edebiyatta aşk temalı eserlerin başında gelen bir olgudur. Burada aşkın tam olarak üzerinde fikir birliği olmasa da, yaygın olan tanımına da değinmek gerekir. Bilindiği gibi aşk, kavuşmanın mümkün olmadığı durumlarda devam etmektedir. Kavuşma olduğunda aşk yerini sevgiye bırakmaktadır ve bir süre sonra gündelik yaşamın rutini içerisinde kaybolmaktadır. Bu nedenle, aşkın mutsuzlukla birlikte işlenmesi oldukça sık görülen bir durumdur.

Aşkın mutsuzluk konusuyla birlikte işlenmesinin bir diğer nedeni ise mutsuzluk ya da melankoli hâlinin edebiyatta bir anlamda yazmaya iten güç olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Pek çok kültürde aşkına karşılık bulamayan kişiler, kendilerini edebiyata, müziğe ya da sanat dallarına vermektedir. Türk toplumunda da aşık, sadece karşı cinse ilgi duyan anlamında değil, aynı zamanda halk ozanı anlamında da kullanılmaktadır. Bunun temel nedeni ise aşkına karşılık bulmayan kişilerin diyar diyar dolaşarak türküler söylemesi ve aşkını anlatmasından kaynaklanmaktadır. Kısacası edebiyatta aşk, karşılıksızdır ve bu nedenle bünyesinde mutsuzluk barındırır. Uşaklıgil'in de pek çok aşk konulu hikayelerinde bu mutsuzluk görülmektedir.

Bu hikâyede de Halit Ziya Uşaklıgil, karşılıksız aşkı anlatırken, bu sefer bir genç kızın hayal dünyasından okuyucuya aşkı tasvir etmiştir. Burada aşkın karşılıksız olması, aşık olan kişiye hüznün vermekten ziyade, bir hayal şeklinde verilmiştir. Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk hikâyelerinde az da olsa aşık olan tarafın kadın olduğu bu hikâyede,

aynı zamanda aşkın acısını erkekler ile kadınların aynı şekilde hissetmedikleri de ifade edilebilir.

“Eski Mektup” adlı hikâyede, eski bir aşkın acısı anlatılmaktadır. Hikaye, eski evraklarını karıştırırken içinde bir aşk acısının izleri olan mektubu bulan kişi tarafından anlatılmaktadır. Hikâyeye göre, bir Rum gencin kız kardeşi, okul bittikten sonra bir genç ile sözlenir. Basit bir nedenle kavga eden çift, bu kavga yüzünden ayrılır. Bu ayrılık, kızın kötü bir hastalığa düşmesine neden olur. Daha sonra kız, nişanlisına bu hastalığını belli etmez, ama hastalık nedeniyle de, nişanlisıyla tekrar bir araya gelmek istemez. Ailesi kızı daha önce çok gitmek istediği Mısır’a göndermek isterler. Bu sayede hem nişanlisından bir süre uzak durabilir, hem de biraz rahatlar diye düşünürken, kız orada ölür.

Aslında aşk ve ölüm başlığı altında da ele alınması mümkün olan bu hikâyede, aşkın mutsuzluk tarafı daha ağır bastığı için burada ele alınmıştır. Hikaye ele alındığında, nişanlılık aşamasındaki bir genç kızın sağlık nedeniyle sevdiğinden ayrılması ve bunun verdiği hüznün hikâye edilmiştir. Yine burada da, hikaye mektup üzerinden anlatılmıştır.

Halit Ziya’nın aşk hikayelerinde mutsuzluk, ölüm, karşılıksız aşk ve kavuşamama gibi konularla birlikte ele alınmıştır. Bunun yanında bazı hikâyelerinde mutsuzluk unsuru bu konulardan da farklı bir şekilde işlenmiştir. Ancak genel olarak aşk öykülerinin büyükçe bir bölümü mutsuz bir sonla biterken; genellikle geriye dökün bir anlatım söz konusudur. Yazarın bu yaklaşımı, aşk acısını verdiği mutsuzluğun yaşam boyunca devam edeceğini vurguladığını ifade etmektedir.

Aslında bu hikâyede aşkın karşılıksızlığından ziyade, değerinin bilinmemesi ön plandadır. Karakterler aşklarını yaşamak yerine, ayrılığı tercih etmiş ve sonrasında bir

taraf aşkını hâlâ yaşarken, diğer taraf başka bir mutluluğa doğru yol almıştır. Dolayısıyla, hikâyedeki anlatım tarzı ve anlatıcı, kızın aşkının gerçekliğini sorgular bir izlenim vermektedir.

Aşka dair birçok hikâyede görülen bu durum, biraz da ataerkil bir yaklaşımı beraberinde barındırmaktadır. Aşık karakterine bir erkek, sevilen kişi karakterine de bir kadın daha uygun düşmektedir. Fuzuli'nin *Leyla ve Mecnun* eserinden, *Ferhat ile Şirin'e*, *Kerem ile Aslı'dan* Dadaloğlu'nun eselerlerine kadar birçok edebiyat eserinde, genellikle aşık olan erkek olup, kadının aşkı bir süre sonra sona ererek, başka biriyle yaşanan aşka dönüşebilmektedir. Ya da aşkı için en fazla acıyı çeken taraf hep erkek tarafı olmuştur.

Bu hikâyede de, erkek her ne kadar kızı terk ederek en büyük hatayı o yapmış olsa da, netice itibariyle kızın başka bir mutluluğa gitmesi ve erkeğin tek başına aşkı ile baş başa kalması hikâyede ağırlık kazanmaktadır.

“Aşka Dair” isimli hikâyede, karşılıksız, karşılıksız olduğu için de umutsuz olan bir aşk anlatılmıştır. Hafız Nevzat Efendi, köye taşınan genç bir dula aşık olmuştur. Nevzat Efendi, müzik alanında oldukça kendini geliştirmiş ve güzel bir sese sahiptir. Ancak Nevzat Efendi, varlıklı birisi değildir. Nuri Efendi aynı zamanda müezzinlik de yapmakta olup, askere giden müezzinin yerine camide görev yapmaktadır. Günlerden bir gün, köye hava değişimi için, genç ve hasta bir dul kadın gelir. Nevzat Efendi kadından çok etkilenir, fakat hem köy içindeki konumu, hem de ekonomik durumu yüzünden Nevzat Efendi, genç dulla yaşamlarının bir türlü bir araya geleceğine inanmamaktadır. Nevzat Efendi aşkını dışarı vurmak istemese de, her geçen gün okuduğu ezanlardaki içtenlik ve çılgınlıkları duyan köylü, bu durumdan kuşkulandır. Bunun yanında, Nevzat Efendi'nin namazlardan sonra kırlara gitmesi ve acılı aşk türküleri

söylemesini gören köylüler, Nevzat Efendi'nin aşkını öğrenmiştir. Bunu hazmedemeyen ve aşkıdan ötürü utanç duyan Nevzat Efendi, bir gün genç dulun kapısının önünde kendisini asar. Yine bu hikayede de ölüm ve aşk ikilisi, kavuşamama ve hüznün ile birlikte işlenmiştir. Hafız, yoksulluk içerisinde genç dula olan aşkının hiçbir zaman karşılık bulamayacağı düşüncesine kapılmaktadır. Bu nedenle de aşkın oldukça hüzünlü bir şekilde anlatıldığı görülmektedir.

Bu hikâyede, ana karakterin aşık olduğu dul hakkında yeterli bilgi verilmemiştir. Yani dulun akıbeti belli olmamasına rağmen, Hafız dula aramak yerine, kendi canına kıymayı seçmiştir. Bu durum Hafız'ın, aslında kafasında bu aşkın mümkün olmadığını görmesi şeklinde yorumlanabilir. Yine burada da, yoksulluk unsuru olmadan bu aşkın akıbeti merak konusudur.

Burada yine akla gelen bir soru, Hafız'ın aşkına karşılık alması halinde de bu aşkın devam edip etmeyeceğidir. Çünkü Hafız'ın aşık olduğu dul, hastadır ve tedavi için başka köye götürülmüştür. Hikayede dulun hastalığının basit bir hastalık olmadığı vurgulanmaktadır. Bu durum, kavuşmak mümkün olsa bile, bunun oldukça kısa ömürlü olacağına işaret etmektedir.

Genel olarak, hikâyedeki olay örgüsü değerlendirildiğinde, karşılıksız aşk ile ümitsiz aşk vurgularının ön planda olduğu görülmektedir. Uğruna ölümü göze alacak kadar çok aşık olan Hafız, aşkı için bir şeyler yapmak yerine, ölümü seçmiştir. Çünkü zaten bu aşka karşılıksızdır ve Hafız için zaten imkansız bir aşk olarak görülmektedir.

3.2 Fizikî bir Eksiklik veya Rahatsızlığı Olan Kişilerin Aşkları

Aşk konusunun birlikte ele alındığı bir diğer kavram ise merhamettir. Ancak merhamet ve aşkın bir arada olduğu hikayeler, ölüm, karşılıksız aşk, mutsuzluk gibi konulara göre oldukça sınırlıdır. Çünkü aslında aşkın tanımında, herhangi bir mantığın

olmadığı ifade edilebilir. Merhamet ya da acıma duygusu ise bir düşünsel sürecin ürünü olup, aslında aşktan ziyade bir aşk sanrısı olarak ifade edilebilir. Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde de merhametten doğan aşkın, diğer aşk öykülerindeki gibi çok fazla ateşli ve tarafları yakan bir yapıda olmadığı ifade edilebilir.

“Mösyö Kanguru” isimli hikâyede yazar, aşk, hırs ve özgüven temalarını bir arada işlemiştir. Mösyö Kanguru, kafası sivri olan, çenesi ve kemikleri belli çıkıntılı, garip görünümlü ve oldukça çirkin bir görünüme sahiptir. Sırtındaki kamburdan dolayı okuldaki arkadaşları ona kanguru ismini takmıştır. Ancak çocuk hem bu bedensel arızalarının, hem de arkadaşlarının kendisini beğenmemelerinin fazla umurunda değildir. Özgüveni yüksek olan kanguru, bir gün köye gelen sirkte gördüğü palyaçoyu çok beğenir ve kendisi de palyaço olmak ister. Aslında palyaço olarak, yüzünün çirkinliğini de saklayacaktır. Mösyö Kanguru, tüm dünyada birçok kumpanyalara giden meşhur bir palyaço olmuştur. Artık kendisine olan güveni görünürde değil, içinde de olduğundan, daha önce kendisini şartlandığı sözünü unuttur ve bir gün bir turnikede aşık olur. Aşık olduğu kızın bir gece odasına giden kanguru, kızın yüzünü görünce attığı çılgınlıkla beraber deliye döner ve hem kendisini, hem de kızını çatıdan atmak ister. Ancak daha sonra kızın gözyaşlarına kıyamayan kanguru, kızını bırakır ve uzun yıllar unuttuğu bir şeyi yapar, hüngür hüngür ağlar.

Mösyö Kanguru, ölümle biten aşk hikâyelerine göz kırpar nitelikte, son anda ölümden dönen bir yapıda işlenmiştir. Hikâyede daha çok aşkın acıma, karşılıksızlık ve umutsuzluğu aşk ile işleyen bir yapıdadır. Mösyö Kanguru, pek çoğunun eleştirel gözle baktığı ve dış görünüş itibariyle insanları değerlendirdiği bir karakteri canlandırmaktadır. Aslında burada yazar, aşkın dış görünüş ile ilişkisinin de vurgulanmasını amaçlamıştır. Aslında iki aşk vardır, birisi görünen ve diğeri ise

görünmeyendir. Görünen, belli kalıplar içerisine sokulmuş olan, materyalist bir yapıda kendisini gösterirken, görünmeyen ise daha çok kişinin iç dünyasında olan ve daha büyük bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mösyö Kanguru'da aynı zamanda, aşkın şefkat ve aşığın sevdiğine her şeyden fazla verdiği değer işlenmiştir. Mösyö Kanguru, ölümü göze almışken, sevdiği kızın ölümünü göze alamadığı için eyleminden son anda vazgeçmiştir.

Hikayede ortaya konan bir diğer nokta ise Mösyö Kanguru'nun insanlar tarafından küçük görülmesinin verdiği itici güçle elde ettiği tüm başarıların, tüm kazanımların bir sevgilinin iki gözünde bir anda sönmesidir. Hikayede aşkın büyük gücü de bu vesile ile vurgulanmaktadır. Mösyö Kanguru için başarı bir zamanlar dünyada her şeyden önce gelirken, aşkla beraber, bu çabaların hepsinin değeri bir anda sıfıra inmiştir. Öte yandan, bu değer değişimini, başka türlü de yorumlamak mümkündür. Ne kadar dünyevî işlerle örtülürse örtülsün yaşamın acı gerçeği, en olmadık zamanda, en olmadık şekilde kendisini gösterebilmektedir.

Halit Ziya Uşaklıgil, bu hikâyesinde de, Mösyö Kanguru'da olduğu gibi, bedensel bir engel ya da dış görünümün aşkın üzerindeki etkisini incelemiştir. Hikâyede genel olarak Mösyö Kanguru'nun çocukluk yıllarına benzer bir durum vardır. İki hikâyede de ortak nokta, çocukların bedensel engellerinin görünümle ilgili olduğu ve her ikisinin de erkek olmasıdır. Aslında anlatıcı burada bir anlamda, karşı cinse, yani kadına bedensel bir engel yakıştıramadığından, ya da aşık olanın genelde erkek taraf olmasından dolayı, başkarakterleri erkek olarak seçmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in karşılıksız aşkı işlediği hikâyeleri genel olarak ele alındığında, aşkın ya bedensel bir engelle karşılaştığını ya da aşkın tek taraflı yaşandığı

görülmektedir. Öte yandan karşılıksız aşk hikâyelerinin en büyük ortak noktası, aşkına karşılık bulamayan taraf olarak erkek karakterlerin seçilmesidir.

“Bir Yazın Tarihi” adlı hikâyede merhamet ve aşk bir arada işlenmiştir. Aşkı merhamette bulan 25 yaşındaki mühendisin başkarakter olduğu hikâyede, yazar hikâyeyi karakter tarafından kendi iç dünyasını yansıtarak vermiştir. Dört yıl taşrada staj yapan ve staji bitince İstanbul’a gelen İhsan, yaz tatilini geçirmek için amcasının yalısına gider. Burada, amcasının, teyzesinin ve uzak akrabalarının öksüz kızı olan Meliha’nın da olduğu bir ortama girer. Meliha, diğer kızlara göre daha acınması gereken bir karakterdir. Diğer kızlar ise son derece alımlı ve güzel, kültürlü kızlardır. İhsan ilk başlarda hangi kızı seveceğini düşünürken, bir yandan da içten içe Meliha’ya acımaktadır. Ancak bir gün bu acımanın bir aşka dönüştüğünü fark eden İhsan, Meliha’ya aşkını itiraf eder. Meliha ilk başlarda utansa da, bir gün kendi aşkını İhsan’a itiraf eder. Ancak aşk, karşılıksız kalmıştır, çünkü Meliha kendisini İhsan’a layık görmemektedir.

Bu hikâyede yazar, İhsan’ın önce merhametle başlayan, sonra aşka dönen hikâyesini anlatmıştır. Aslında hikâyede aşkın sonunun getirilmediği görülmektedir. Aşk karşılık bulmuştur, ancak kavuşma olmamıştır. Edebî eserlerde aşkın devam etmesinin en büyük koşulu, acısının devam etmesidir. Çünkü aşkın göstergesi olarak aşk acısı kullanılmaktadır. Bu hikâyede de görüleceği gibi Halit Ziya Uşaklıgil, hikâyelerinde ya hastalık, ya ölüm, ya da çeşitli sebeplerle karşılık bulan aşkların da kavuşmasını engellemiştir.

“Çetin Sevda” da sevdiği kız başkasıyla evlenince ve onu başka birinin kolunda görünce bir heykeli sevdiği yerine koyan karakter yer almaktadır. Hikâyede şizofren ve mazoşist bir durumda aşk betimlenmiştir. Refi Cevat adlı genç değişik ve ilginç bir

anlayışla sevdiği kızın başkasıyla evlenmesine ses çıkarmaz. Ama onun, başkasının kolunda güldüğünü görünce, kendisine ihanet ettiğini düşünür. Hikâye, onun hastalığa yakalanmasını ve sevgilisinin yerine bir heykeli koyan bu fetişist tavrını anlatmaktadır. Hikayede Refi Cevat, sevdiği kıza karşı duyduğu nefreti büyüterek, tüm kadınlara genellemiştir. Daha sonraları ise, gerçek aşkın, karşı cinsin dışında, bir heykel gibi cansız bir objede olduğunu ifade etmektedir.

Refi Cevat evliliğe karşı ve evliliği bir ayak bağı olarak gören, en uzun ilişkisi bir ay süren, uzun süreli beraberlikleri sürdüremeyecek bir yapıya sahip bir gençtir. İlk aşık olduğu kızla evlenmeyi düşünmez. Çünkü evliliğin aşkı öldürdüğüne inanmaktadır. Üstelik aşıklardan biri başka biriyle evlense bile önceki aşkının devam edeceği gibi ilginç bir anlayışa ve hayalperest bir yapıya sahip görünmektedir. Böyle düşünmesine rağmen sevdiği kızın evlendikten sonra mutlu olduğunu görünce kıskanır ve onun ihanet ettiğine inanır. Sonraki bütün ilişkilerinde ilk aşkıdan izler arar. Bulamayınca sanrılar görmeğe baslar. Bir yıldır görüşemedikleri anlatıcıyla vapurda karşılaşırlar ve onu akşam evine davet eder. Refi Cevat anlatıcıya, kendi çalışma odasında bulunan küre üzerine yapılmış bir kadın heykelinin her gece gelip kendisini öptüğünü anlatır. Üstelik bu sevgilisinin kendisine asla ihanet etmeyeceğine inanmaktadır.

Hikayede Refi Cevat, aşkın karşılıksız olmasının ancak bir meta ile mümkün olacağına inanmaktadır. Ana kahraman aşkın aslında aşkın bir insana değil de, bir hayal ya da cansız bir nesneye duyulması halinde karşılık bulacağını, kavuşmanın ise aşkı bitireceğini düşünerek, sevdiği kişiden ya da kişilerden uzak durmaktadır. Bu yapıyla Refi Cevat, aşka karamsar bir gözle bakmaktadır. Ona göre evlilik ya da aşık ile sevilen kişinin bir araya gelmesi, aşkın en büyük düşmanıdır.

Gerek Türk edebiyatında, gerekse diğer ülkelerin edebiyatlarında bu yaklaşım sıklıkla ön plana çıkmaktadır. Aşık ile sevilen kişinin bir araya gelmesinin aşkı öldüreceği düşünülmektedir. Özellikle bu yaklaşım, oryantalist toplumlarda daha fazla yaşanmaktadır. Çünkü aşk, kavuşma olduktan sonra yerini sevgiye bırakmaktadır ve sevginin büyütülmesi sayesinde çiftler mutlu olabilmektedir. Oysa, genellikle sosyal statü farkları, yetersizlikler ya da toplumsal normlar nedeniyle aşkların kavuşma imkanının daha az olduğu toplumların edebiyatlarında, bu yaklaşım daha fazla yerleşmiştir.

Hikâyede bir diğer vurgulanan nokta ise normların yıkılışının ve yeni normların daha katı bir şekilde kurulmasının ön plana çıkarılmasıdır. Refi Cevat, aşk ve evlilik üzerine kati düşüncelerine karşın, bu durumun farklı çıkmasını ilk aşamada hazmedememiş ve aşık olduğu kişinin kendisine ihanet ettiğini düşünmüştür. Aslında gerçek aşk ömür boyu sürmelidir ve hiç bitmemelidir. Ancak daha önce aşık olduğu kız evlenmiş ve mutlu olmuştur. Bu durum ya aşkın aslında evlenince sevgiye dönüşebileceğine, ya da kızın gerçekten de Refi Cevat'ı sevmediğine işaret edecek şekilde yorumlanabilir. Refi Cevat bunu ikinci türlü yorumlamıştır. Buna göre aşk algısı değişen Refi Cevat, bir heykele duyduğu aşkın hiç bitmeyeceğine inanmıştır.

3.3 Ölümle Biten Aşklar

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk hikâyelerinin çoğunda hüznün konusu ön planda olup, yazar bu hüznü dile getirirken, ölüm olgusundan yararlanmıştır. Ölüm, bir canlının yaşamının sonlanması olarak hüznü bir durumu dile getirirken, daha çok geride kalan için büyük bir açığı bırakmaktadır. Aşk hikâyelerinde ölüm sadece sevenden ayrılmayı ifade etmekle kalmayıp, aynı zamanda kavuşulamama duygusunun da vurgulandığı bir temadır. Aşk hikâyelerinde ölüm vurgusu yapılırken ayrılık ve kavuşamama olgularının

yanında, aynı zamanda ölümün şekli itibariyle de bir acıma duygusu, hüznün konularının ön plana çıktığı görülmektedir.

Ölüm konusunun edebiyatta aşkla ilişkilendirildiği, çok farklı durumlar da vardır. Örneğin tasavvufta, ilahi aşkın tecellisi ve kavuşma ölüm ile sembolize edilmiştir. Hakka ya da gerçek sevgiliye kavuşma bağlamında değerlendirilebilecek olan tasavvuf edebiyatındaki aşk teması, klasik edebiyattan farklı olarak güzelliklerle ifade edilebilir. Bunun yanında, ölen kişi ilahi aşka doğru yol alırken, kulluk vazifesini yerine getirememenin hüznünü de taşıyabilir.

Gerek Halit Ziya'nın hikâyelerinde, gerekse bu vesileyle Türk ve dünya edebiyatında aşkın ölümden sonra en fazla işlendiği olay örgülerinin başında, karşılıksız aşk gelmektedir. Aslında bir yerde ölüm de karşılıksız aşk kategorisinde değerlendirilse de, burada ölümden farklı olarak, aşık ile sevilen kişinin bir araya gelmesinde başka dünyevi etkenlerin de olduğu ifade edilebilir.

Karşılıksız aşk ile ölüm ve aşk arasındaki en büyük ayırım, çok az da olsa aradaki umut farkıdır. Ölümle sonuçlanan karşılıksız aşklarda, artık kavuşma ümidi son bulmuştur ve imkansız aşk haline gelmiştir. Öte yandan, karşılıksız aşkın bir yerden sonra karşılık bulma ihtimali hala devam etmektedir. Özellikle, Türk edebiyatında, karakterlerin yaşamlarının son dönemine denk gelmiş olsa da, bir noktadan sonra kavuşma durumu olan aşklar söz konusudur. Hatta bu eserlerden bazıları sinemaya da aktarılmıştır.

Halit Ziya'nın karşılıksız aşk konulu hikâyelerinde ise karşılıksız aşkın işleniş biçimi, aşk ile ölümün işleniş biçimine benzer bir şekilde anlatılmıştır. Genellikle yoksulluk, imkânların kısıtlı olması gibi çeşitli dünyevî nedenlerden dolayı karakterlerin yaşadıkları aşkın karşılık bulamadığı görülmektedir. Öte yandan, ' ' Çetin Sevda' '

hikâyesindeki gibi karakterin ruh halinin de aşkın karşılıksız olması üzerinde etkisi olduğu durumlar da vardır. Tasavvuf edebiyatındaki aşk ile klasik ya da modern edebiyattaki aşk arasındaki en büyük fark, aşık ile sevilen kişi arasındaki ilişkidir. Klasik ya da modern edebiyatta aşk ölümle kavuşamamayı ifade ederken, tasavvufta ise ölüm ile birlikte aşğın kavuşması tecelli etmiş olmaktadır. Bu nedenle Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde beşeri aşk resmedildiğinden, hikâyelerdeki ölüm konusu, aşkın karşılıksız kalmasına, ya da diğer ifadeyle aşkın kavuşmasının gerçekleşmesinin mümkün olmamasına vesile olmaktadır.

Beşeri aşkın ölüm ile ilişkisi aslında bir anlamda aşkı ölümsüzleştirebilmektedir. Çünkü çoğu yazara göre tanımı üzerinde hala bir birlik sağlanamayan aşk konusu, kavuşma olduktan sonra sevgiye dönüşmektedir. Öte yandan, aşkın devam edebilmesi için kavuşmanın gerçekleşmemesi gerekir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ölüm, aşkı bir anlamda ölümsüzleştirmektedir. Bunun dışında insanoğlunun unutmaya ya da mevcut duruma adaptasyon özelliği nedeniyle, bu ölümsüzlüğün de geçici olabileceği ifade edilebilir.

Aşk, edebiyatımızda çok derin ve kapsamlı bir şekilde ölüm ile ilişkilendirilmiştir. Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde aşk ve ölüm olgusu, daha ziyade aşkın acı ve hüznü tarafını, aşık ile sevilen kişinin ayrılma temasını ön plana çıkarmaktadır.

“Kırda Aşk” isimli hikâye, yine karşılıksız bir aşkı anlatmaktadır. Hikâyenin başkarakteri Salime, Kuşadası'ndan İzmir'e gelen, burada babasıyla dükkan işleten bir genç kızdır. Salime, diğer kızlardan farklı olarak babasına yardım eden, sorumluluk alan ve biri sarkıntılık ettiğinde, bıçağını çekip korkutan bir kızdır. Bu nedenle, civar delikanlıları Salime'ye ilgi göstermekten itina ederler. Ancak köyde yine uçarı bir

delikanlı olan Mehmet ile Salime arasında bir aşk başlar. Bu aşkı ilk olarak Salime Mehmet'e açmıştır. Salime ile Mehmet birkaç kez bağ arasında buluşup sevişirler. Bir keresinde Salime, Mehmet'in kendisine sahip olmasını istese de, Mehmet bunu kabul etmez. Aslında Mehmet Salime'yi incitmekten korkmuş olsa da, Salime bu durumu, Mehmet'in kendisiyle gönül eğlendirdiği şeklinde yorumlar. Bu yüzden de, Mehmet ile aralarında husumet olan Süleyman'ı seviyormuş gibi yaparak, Mehmet'i kıskandırır. Bir gün bu yüzden, Mehmet ile Süleyman kavga ederler. Kavga sırasında Süleyman bıçağını çeker ve Mehmet'in üzerine atılır. Bu sırada Salime, Mehmet'i korumak için bıçağın önüne atlar. Bu hikâyede de aşkın biraz daha hırçın yönü ele alınmıştır. Hikâyede Salime, Mehmet'in aşkı için kendisine sahip olmayı istememesini hazmedememiş ve bunun üzerine onu kıskandırmak için tehlikeli bir oyuna başvurmuş, bunun neticesinde ise iki aşık birbirlerine kavuşmadan Salime ölmüştür. Üstelik bu ölüm, çok sevdiği Mehmet tarafından gerçekleşmiştir.

Aslında yazar bu hikâyesinde sadece aşk ile ölüm arasındaki ilişkiyi birbirini seven iki sevgilinin kavuşması sorunundan ziyade, aşkı dile getirememenin olumsuz sonuçları üzerinde de durmuştur. Hikâyede, Mehmet aşkına sahip çıkamayan bir karakter olarak verilmiştir. Öte yandan, Süleyman ile kavga etmesi, Salime'yi çok sevdiğini göstermektedir. Çünkü bu kavgada yaralanan, hatta ölecek olan Mehmet de olabilirdi. Uğruna ölümü göze alacak kadar seven bir karakterin, bu aşkının arkasında duramamasının da bu hikâyede ön planda olduğu görülmektedir.

Aslında bu hikâyede ön plana çıkan bir diğer husus ise aşkın bir meta olarak sahiplenilme durumudur. Günümüzde de buna benzer olayların çokça yaşandığına tanık olmaktayız. Genellikle, aşık olan aşık olduğu kişiye karşı duygularını ifade etmekten çekinip, ikinci planda kalabilmektedir. Bunun yanında aşık olduğu kişi ise bu durumdan

rahatsız olmakta ve aşkı bir nefrete dönüştürebilmektedir ve genellikle bu gibi durumlarda aşkı nefrete dönüşen taraf kadının tarafı olmaktadır.

Bu hikâyede olduğu gibi anlatıcının hikayelerinde, ataerkil bir yapının da ön plana çıktığı görülmektedir. Salime, Mehmet'in aşkında sahip çıkmasını beklemiştir, çünkü erkek olarak aşkına sahip çıkmak Mehmet'in görevidir. Öte yandan Mehmet bunu başaramamıştır.

Bu hikâyede ön plana çıkan bir diğer husus ise nefret duygusudur. Salime, Mehmet'in aşkına karşılık vermemesini, ya da aşkına sahip çıkamamasını cezalandırmak için, Süleyman ile birlikte olur. Bu durum, Mehmet'i deliye çevirir ve Mehmet ile Süleyman, bu vesilenin temelinde birbirlerini öldürmeye kadar uzanan bir çatışmanın içine girer. Aslında Salime, yaptığı işten pişman olmuş bir şekilde, Mehmet için canını verir görünse de, son nefesinde Mehmet'e söylediği cümle, bu nefretin devamı niteliğinde değerlendirilebilir. Çünkü ölmeden önce son nefesinde, Mehmet'in aralarındaki aşkı kendi elleriyle öldürdüğü vurgulanmıştır.

Burada son nefesini verirken söylediği sözler, Salime'nin aşkının ne derece büyük olduğunu da göstermektedir. Ölmeden önce son söz olarak Mehmet'i ne kadar çok sevdiğini, Süleyman ile olan münasebetinin de bu aşkın acı tarafı olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan, bu aşkın büyük bir acıyla sonlanması, Mehmet üzerinde oldukça olumsuz bir durum oluşturmuştur.

“Bir Hikâye-i Sevda” hikâyesinde, yine karşılıksız bir aşk anlatılmıştır. Hikâyede, köyde, geçmişi hakkında bir şey bilinmeyen, kendi adını bilmediğinden veya söylemediğinden çocukların Barba adını verdikleri bir meczup yaşamaktadır. Barba, 15 yıl önce bir göçle gelmiş ve sonbaharda geri dönmemiştir. Kaldığı köydeki köylüler Barba'ya sahip çıkar ve ona kalacağı bir yer verirler. Barba, çok fazla konuşmayan,

ancak konuştuğu zaman ise bilgili olduğunu belli eden sözler eder. Barba, geçmişten hiç bahsetmek istemez. Bir gün köylülerden birisi bu durumu fark eder ve Barba'nın geçmişte birine aşık olduğunu, bu nedenle meczup olduğunu iddia eder. Barba o günden sonra daha farklı davranan, çabuk sinirlenen ve garip bir yapıya bürünür. Günlerden yine bir gün, birkaç köylü şaka yapmak için Barba'ya, tepeden köye kadar yol yaparsa, sevdiğine kavuşacağını söyler. Barba, bunun üzerine deliler gibi gece gündüz çalışır ve yolu bitirir. Yol bittikten sonra ise eline ve ayaklarına taşlar bağlayarak, kendisini köyün nehrine atar. Barba boğularak ölür.

‘ ‘ Aşka Dair ’ ’ hikâyesinde olduğu gibi bu eserde de yazar, ölüm ile karşılıksız aşkı, aynı zamanda imkânsızlık vurgusunu da katarak işlemiştir. Meczup olan Barba, köyün en güzel kızına âşıktır ve bu aşkın hiçbir aman karşılık bulamayacağından emin bir şekilde canına kıymıştır.

Hikâyede anlatıcı, Barba'nın yolu tamamlamasını ön plana çıkararak, aslında Barba'nın aşkı için neler yapabileceğini vurgulamıştır. Ancak aşkı için gece gündüz çalışıp yolu bitirecek kadar dirayeti olan Barba, bu aşkın karşılık bulabilmesi için sevdiği kıza gönlünü açmakta ya da gönlünü almakta kendisini yetersiz görmektedir. Yine burada da, Hafız'ın aşkında olduğu gibi karşılıksız bir durum söz konusudur.

Bu hikâyede Hafız'ın aşkına benzer bir diğer durum, aşkı ve aşkın nasıl sahiplenilmesinin gerekli olduğunu bilmeme konusu ön plana çıkmaktadır. Gerek Barba, gerekse Hafız, hatta Mehmet, birisi aşkı için yol yapan ve canına kıyan, diğeri yine aşkı için canına kıyan ve diğeri ise aşkı için canını tehlikeye atan karakterlerdir. Ancak bu karakterlerin aşklarına sahip çıkma ve kavuşma için bir şeyler yapma dirayeti yoktur. Bunun temel nedeni olarak ise hikâyede, taraflar arasındaki büyük uçurum gösterilmektedir.

‘ ‘ Bir Hikâye-i Sevda’ ’ da ön plana çıkan bir diğer unsur ise köylülerin Barba ile olan münasebetidir. Köylüler Barba'nın aşkını ciddiye almamış ve bununla dalga geçmişlerdir. Öte yandan Barba, köylülerin koyduğu şartı yerine getirdikten sonra, aslında bu aşkın mümkün olmadığını kendisinin de fark ettiğini ifade edecek şekilde, canına kıymıştır.

Anlatıcı bu hikâyesinde de aşkın ölümle olan ilişkisini gösterirken, karşılık bulamama ihtimali olduğundan, dile getirilememesini vurgulamaktadır. Müzik eserini icra eden genç karakter, aslında hastalığının farkındadır ve bu nedenle aşkını açık bir şekilde ifade etmekten geri kalmıştır. Bunun yanında genç kız, her ne kadar hastalığını saklasa da, mendildeki leke, aşkın karşılık bulamayacağını göstermektedir.

Bu hikâyesinde Halit Ziya, genç müzisyen ile kız arasındaki aşkın hangi sebeple imkansız olduğunu vurgulamadan, okuyucunun yorumuna bırakmıştır. Burada hikaye daha çok, imkânsız bir aşkın sondan bir önceki perdesi gibi resmedilmiştir. Önceki perdelerde bu aşkın neden karşılıksız olduğu vurgulanmakta ve muhtemelen son perdesinde ise ölüm ile birlikte, kesin ayrılık ve aşkın ölümsüzleşmesi resmedilecektir. Ancak hikayede bu iki dönem arasındaki bir perde tasvir edilmiştir.

Halit Ziya, hikâyelerinde genellikle müziğe verilen ayrı bir önem vardır. Burada hikayedeki müzisyenin bir piyano çalması da, aşkın biraz daha modern bir hava ile verilmesine yardımcı olmaktadır. Ancak konunun işleyiş biçimi genel olarak düşünüldüğünde, daha çok oryantalist bir aşkın resmedildiği de görülmektedir.

“Dört Yaprak” isimli hikâyede, nişanlısı öldükten sonra evlenmemeğe karar veren bir genç kız, otuz yaşına gelince, komşunun genç oğluna aşık olur. Ancak çocuk 18 yaşındadır ve kızın elinde büyümüş, kızını önce, anne, daha sonra abla ve daha sonra ise komşu arkadaş gibi görmüştür. Bir gün aralarındaki ilişki, duygusal bir hal alır ve

aşklarını itiraf ederler. Ancak kız gencin yaşının küçük olmasının, ileride kendilerine sıkıntı vereceğini ve bu ilişkinin yürümeyeceğini düşünerek ilişkilerine son verir. Genç çocuk ise bunun üzerine, okulu bitince intihar edeceğini ifade ederek, kıza son bir mektup gönderir. Yine burada da, imkânsız bir aşkın, ölümle neticelendiği hissi verilen bir durum söz konusudur. Burada aynı zamanda, toplumsal normlara da ters düşen bir yapı söz konusudur. Genellikle Türk toplumunda, erkek ile kadın arasındaki yaş farkı, erkeğin büyük olması şeklindedir. Bunun yanında hikâyede ise kız erkekten büyüktür.

Aslında bu hikâyede, bir önceki nişanlılık dönemine atıfta bulunularak, ölümün aşkları ölümsüzleştirmede de vurgulanmaktadır. Kız nişanlısına aşıktır, çünkü onun ölümünden sonra bir daha evlenmemeye karar vermiştir. Tüm yaşamını geride kalan bir aşkın acısına adanmış bir kızın, daha sonra başka bir aşkı görmesi ve eski aşkını unutması söz konusudur.

Ancak bu hikâyede de, yeni aşkın yine karşılıksız olduğu ön plandadır. Dolayısıyla okuyucunun aklına, eski aşkın ve yeni aşkın ikisinin de karşılıksız olmasının, karakterin kötü talihiyle ilişkili olduğu da gelmektedir. Bir aşkı ölmüş, diğeri ise kendisinden oldukça küçük olan bir karakterin, her iki aşkta da olumsuz bir durumda olduğu görülmektedir.

Bu hikâyede yine öne sürülebilecek bir düşünce, başkarakterin ölen nişanlısına duyduğu özlemi başka birilerinde ararken düştüğü mantıksızlık olabilir. Zira nişanlısı ölen kız, toplumsal normlar gereği kendisinden çok küçük olan bir mektep talebesinin aşkına karşılık alamayacağını bilse de, bu aşkın içine düşmüştür. Esasen, burada imkânsız aşkın cezp ediciliğinin de olduğu söylenebilir.

Yazarın diğer karşılıksız aşk ve ölüm konulu hikâyelerinde de, acaba eski aşkın yerine geçen yeni durumun geçici olup olmadığı sorusu da ön plana çıkmaktadır.

Örneğin “Dört Yaprak” isimli hikayede nişanlısının aşkını unutup başka birine aşık olan genç kız, bu aşkında da eski aşkını aradığı düşünülebilir. Çünkü aşk bir yerde bitmiş gibi görünse ve gündelik yaşamın sıradanlığı içinde kaybolup gitse de, aslında bir yerlerde hep sabit olarak kalmaktadır.

Halit Ziya Uşaklıgil’in ölüm ve aşk konulu hikayeleri genel olarak değerlendirildiğinde, aşkın gündelik sıradan yaşamın bir parçası gibi görüldüğü, ama aslında, özünde yaşamın kendisini sembolize ettiği görülmektedir. Hatta bu vurgu o kadar kesindir ki, insanlar canlarını verecek kadar çok bu duyguya bağlıdır. Genel olarak aşkın ölümle sonuçlanan karşılıksızlığı insanların hayatında telafisi mümkün olmayan sonuçlar bırakmıştır.

3.4 Köylerde ve Taşralarda Yaşanan Aşklar

Tüm hikâyelere oranla ağırlıklı olmasa da, Halit Ziya Uşaklıgil’in bazı hikayelerinde geçen aşkların köy ya da taşralarda geçtiği görülmektedir. Bu hikâyelerin ortak noktası ise genellikle taşranın ya da köyün el değmemişliğinin ya da saflığının, aşk öykülerindeki kurguya da yansıtılmış olmasıdır. Zira genel olarak değerlendirildiğinde aşk öyküleri, taşra ya da köyde en saf ve temiz haliyle işlenirken, kentlerde biraz daha dünyevi unsurlarla bezenmiş, Avrupa hikayelerinde ise aşk-olay kurguları daha materyalist bir halde anlatılmıştır.

Birçok edebi eserde aşk ve ölüm, kavuşmama neticesinde aşkın ölümsüzleşmesi ile sonuçlanmaktadır. Öte yandan, Halit Ziya’nın hikayelerinde ise aşkın ölüm sonrasındaki neticesine ilişkin çok fazla ayrıntıya yer verilmemektedir.

“Alık Abdül” isimli hikâyede, yakışıklı ve neşeli bir delikanlı olan Abdül, köyün en güzel kızıyla nişanlanır ve bu sırada askere gider. Hakkında öldü söylentileri yüzünden nişanlısı başka biriyle sözlenir ve evlenmeden hamile kalır. Abdül savaştan

dönünce bunu öğrenen eski nişanlısı intihar eder ve Abdül o günden sonra bir meczup olur ve Alık lakabını alır.

Aşkın belki de, en hüzünlü anlatıldığı hikayelerden birisi olan Alık Abdül’de, aşkın karşılıksız kalmasının ölümünden önce gerçekleşmesi söz konusudur. Aslında aşk hiçbir suretle karşılıksız kalmamıştır. Sadece fani bir bedene bürünmemiş olup, dünyevi nedenlerle engellenmiştir. Abdül’ün nişanlısının, Abdül askerden geldikten sonra intihar etmesi, aslında ona olan aşkın hiç bitmediğini göstermektedir. Öte yandan hayata tutunmak için bir evlilik gerçekleştirdiği de görülmektedir. Kız hamileyken, yeni evliliğinden çocuk beklerken canına kıyması, eski aşkını hala içinde taşıdığını göstermektedir.

3.5 Avrupa’da Yaşanan Aşklar (Ten Hazlarına Dayalı Aşklar)

Halit Zita Uşaklıgil’in aşk konulu hikâyelerinin bazılarında ise ten hazlarında dayanan aşkların ön planda olduğu görülmektedir. Bu hikâyeler daha çok Avrupa’da yaşanan öyküler olup, Avrupa’nın aşka karşı bakış açısını eleştiren bir üslup kullanılmıştır. Şadan’ın öykülerinin ön planda olduğu hikâyelerde karakterler, aşkı gelip geçici bir heves gibi gören, daha çok tensel hazzın önemli olduğunu düşünen kişilerdir. Öte yandan Şadan’ın Bir Seyahat Sahifesi hikâyesinde olduğu gibi, bazen aşkın sadece tensel hazzı dayalı olması, doğu ya da oryantalist kültüre sahip olan, ancak batılı kültürüne de aşına karakterlere dahi uzak ve itici gelmektedir.

“Ormanda Seyran” hikâyesinde anlatıcının Fransa seyahatinden izler taşıyan hikâye, başkahramanı Ninette’in Şadan’a olan karşılıksız aşkını anlatır. Ninette, Şadan’ın Fransa’da kaldığı evin kapıcısının kızıdır. Kızıla çalan sarı saçlı, sarıgözlü, 16 yaşlarında olan Ninette, Şadan’a göre henüz çocuktur. Sürekli olarak Şadan’a olan ilgisini ortaya koysa da, Şadan bu ilgiye karşılık vermez. Yine bir gün Ninette, Paris’e

giden Şadan'ı, evden bahane bulup çıkararak takip eder. Paris'te bir koruya giden Şadan ve Ninette, burada şarap içer, Ninette'nin getirdiği yiyecekleri yerler. Çok güzel bir gün geçiren Ninette, Şadan'a bir kaside gibi dans eder. Şadan kızın çok güzel ve etkileyici olduğunu, bir şiir gibi dans ettiğini düşünmektedir. Ancak yine de Şadan, kızın çok küçük olması nedeniyle, kıza karşılık vermez.

Bu hikâyesinde de Uşaklıgil, karşılıksız aşkı Avrupa seyahatlerini kaleme aldığı Şadan üzerinden anlatmıştır. Hikayede Fransız kız Şadan'a büyük bir aşk duysa da, bu aşkın Şadan tarafından karşılık görmediği işlenmiştir. Burada aşkın karşılıksız olmasının birkaç sebebi sıralanabilir. Birincisi, kız Şadan'dan oldukça küçüktür. Hikayede kız için “çocuk” ifadesi kullanılmıştır. İkincisi ise Şadan'ın, diğer hikâyelerde de bildiğimiz tavrı, aşka olan değerbilmezliği ön plandadır. Bunun yanında kızın bir yabancı olmasının da aşkın karşılıksız olmasında etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Uşaklıgil, aslında bu gibi durumlardan çok daha mümkün olmayan aşkları da ele alan bir yazar olarak, kimi yerlerde mümkün olması zor aşkları yaşatırken, kimi zaman ise olması gereken yerde kesmiştir. Aslında Şadan'ın serüvenlerinde daha çok ön plana çıkan ve vurgulanmak istenen nokta, batı kültürü ve Şadan üzerinden dönemin Avrupa'sıdır.

“Yolda Bir Çiçek” isimli hikâyede, yine Avrupa seyahatleri konu edinilen Şadan'ın İsviçre yolundaki bir aşkı anlatılmıştır. Hikaye'de Şadan, tren yolculuğu sırasında kaldığı misafirhanede çalışan 18 yaşındaki bir kıza aşık olmuştur. Trende bir saatlik aktarma yapmak üzere duran Şadan, bu esmer, kıvrıkcık saçlı kızdan çok etkilenir ve bir gece daha misafirhanede kalmaya karar verir.

Bu hikâyede aşkın karşılık bulmaması, her hangi bir şekilde tarafların birbirlerine aşklarını itiraf etmelerinden sonra olumsuz bir yanıt almalarından ileri

gelmemektedir. Aksine hikayede aşkın aslında sadece bir görüşte hoşlanma olarak işlendiği ifade edilebilir. Ancak anlatıcının diğer hikayelerindeki aşk ile kıyaslandığında aslında bu hikâyedeki aşk, her iki taraf için de tam bir karşılık bulmuş değildir.

“Birinci Perde” isimli hikâye aşkı hovardalık, bencillik ve değer bilmeme açısından anlatmaktadır. Hikayenin kahramanı olan Mahmut Ferit, dört yıl Avrupa’da bulunan ve bu sürede, yine hikayede geçen doktor arkadaşıyla görüşmektedir. Birgün Ferit, Charlotte isimindeki bir Fransız kızla beraber İstanbul’a döner. Kız Ferit’i çok sevse de, Ferit kızı bir süs eşyası gibi görmektedir. Ferit, aşka fazla değer vermeyen, çapkın ve çok seyahat eden birisidir. Ferit bir gün, bu Fransız kızından da bıkmış ve kendisine yeni bir doğu güzeli bulmuştur. Ancak kızı göndermek için kendisi ilgilenmek yerine, doktordan rica eder. Kendisi ise yeni aşkı ile İtalya’nın yolunu tutar. Bu arada Charlotte bu durumdan etkilenmiş ve hasta olmuştur.

Burada mutsuzluğun ön plana çıktığı karakter, bir süs eşyası gibi görülerek bu amaçla getirilen Fransız kız üzerinden işlenmiştir. Aşkta mutsuzluğun en büyük nedeni kuşkusuz, duyguların karşılıksız olmasıdır. Bu durumda aşkın yaşanmaması kişilere büyük mutsuzluk verse de, bir tarafın duygularına diğer tarafın değer vermemesi ve onu kullanması da büyük bir mutsuzluk kaynağıdır.

Anlatıcının bu hikayesinde aynı zamanda aşka, değer verilmediği de vurgulanmıştır. Genellikle edebi eserlerin çoğunluğunda aşkın çok büyük ve yüce bir duygu olduğu vurgulanırken, bu hikayede aşk, başkaraktere göre ciddiye alınmayan, bir gösteriş unsuru gibi görülmektedir.

“Bir Seyahat Sahifesi” hikâyesinde Avrupa’daki gezilerinden birisinde Şadan, İtalya’da evli bir kadınla aşk yaşar. Kadının önceleri aldatılan kocasına acıyan karakter, sonrasında kocanın da durumu bilmesine öfkelenir ve hem kadına, hem de kocasına

karşı nefret duyar. Kocanın kadınla kendisini yakaladığı andaki korku, sonrasındaki nefret, öncesindeki acıma ile beraber bir bütün olarak duygu dalgalanması işlenmiştir.

Bu hikâyede ise, aile ve aşkın oldukça farklı bir şekilde yaşandığını göstermektedir. Aslında Avrupa seyahatlerinden tanıdığımız Şadan, kısa bir sürede, Avrupa'yı gezdiği dört yıl gibi bir sürede, birçok aşk yaşayan ve aşka çok fazla değer vermeyen birisidir. Ancak hikayede yaşanan yasak aşk, Şadan'ın dahi hoşuna gitmeyen bir şekilde kendisini göstermiştir.

“Bir Şi'r-i Hayal” isimli hikayede, sürekli Avrupa seyahatine çıkan Şadan'ın, çocuk yaştaki bir kıza duyduğu aşk anlatılmıştır. Kitaptaki devam eden hikâyelerde de sık sık Şadan ve seyahatleri konu edilmiştir.

“Yolda Bir Çiçek” isimli hikâyede Şadan'ın İsviçre yolculuğu sırasında kaldığı misafirhanede çalışan 18 yaşındaki bir kıza duyduğu ilgi ve aşk anlatılmıştır. Zaman konusunda geliş-gidişlerin yaşandığı hikayede, gençliğin verdiği coşku ve sevinç betimlenmiştir.

“Bir Küçük Hatıra” isimli hikayede Şadan'ın seyahatlerinden üçüncüsünde, Şadan Paris'te yağmur yağarken, İstanbul'u ve İstanbul'daki sevgilisi ile yaptığı bir geziyi hatırlamaktadır. Anı ve geri zamana gidişle anlatılan hikâyede, vatan ve sevgili özlemi, batı medeniyeti ve kıyaslamalara yer verilmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk hikâyelerinde aile teması genel olarak ele alındığında, aşkın aile ile arasındaki uyumsuzluk ön plana çıkmaktadır. Aile ile aşk iki farklı kutup olarak görülmektedir. Aslında bu yaklaşım, sadece Uşaklıgil'in hikâyelerinde değil, diğer edebiyatçılarda da görülmektedir. Daha önce de değindiğimiz gibi aşk, kavuşmanın mümkün olmadığı yerlerde büyüüp devam etmektedir. Kavuşmanın gerçekleştiği ve kişilerin artık bir aile oldukları yerde aşk bitmekte, yerini

ya sevgiye, ya da toplumsal bir gereklilikten ileri gelen ilişkiler döngüsüne bırakmaktadır.

3.6 Diğer Aşk Hikâyeleri

Edebiyatta, aşk hikâyelerinde sıklıkla işlenen bir diğer konu ise aile yaşamıdır. Burada aşk hikâyelerinin aile ile birlikte işlenmesi temelde iki türlü olmaktadır. Bunlardan birincisi aşkı yaşayan kişinin kurduğu, evli olduğu kendi ailesi, diğeri ise bu kişinin içinde olduğu kardeşler, anne ve babasından oluşan ailedir.

Kişinin kendi kurduğu aile ile birlikte ele alınan aşk hikayelerinde ya da anlatılarında, aşk genellikle “memnu” bir şekilde ele alınmaktadır. Burada toplumsal yaklaşımlar ve normların da önemi büyüktür. Evli bir insanın eşinden başka birine aşık olması, ister bu aşk kavuşmayla sonlansın, isterse onu ayrılık olsun, hep bir hüznün ve mutsuzlukla bitmektedir. Kavuşma olduğunda yıkılan yuva ve bu yuvadan geriye kalanlar, ayrılık olduğunda ise ayrılan iki aşık tarafından büyük bir mutsuzluğun yaşandığı konu edilir. Öte yandan aşk kadar yoğun olmasa da merhamet ve alışkanlık duyguları, aşkın kavuşmayla bittiği durumlarda bile taraflara acı vermektedir.

Kişinin dünyaya geldiği aile ile birlikte konu edilen aşk hikayelerinde ise bu defa seçimin yapılması gereken taraflardan birisi ailedir. Genellikle, toplumsal normların oldukça katı olduğu toplumlarda bu gibi hikâyeler karşımıza çıkmaktadır. Aileler ekonomik nedenler, sosyal nedenler ya da çeşitli sebeplerle, kişilerin aşklarına engel olabilmektedir. Bu durum sadece edebiyatta değil, aynı zamanda sinema eserlerinde de kendisini oldukça yoğun bir şekilde göstermektedir. Uşaklıgil’in hikayelerinde de bu durum sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

“Uçurumun Kenarında” isimli hikâyede aşk ve aile temaları bir arada işlenmiştir. Hikayede birbirini seven ancak ikisi de evli olan bir çift anlatılmıştır.

Hikayede başkahramanlardan Nurettin Rıfki 30 yaşında ve evli bir adamdır. Bir gün yolda karşılaştığı bir kadınla ilgilenir. İlk başlarda bu bir oyun olsa da, daha sonra aşka dönüşür. Ancak kadın da evlidir ve bir de çocuğu vardır. Rıfki sonunda hatasını anlayarak evine döner, ancak bu aşk, her iki tarafta da derin yaralar bırakmıştır.

Ayrılıkla biten bu hikâyede Uşaklıgil, aşkın bir oyun olmadığını ve şakasının olmadığını, kişilerin yaşamını bir ateşin odunu yediği gibi yediğini ifade ederek vermiştir. Her ne kadar Nurettin Rıfki sonunda ailesine dönse de, iki tarafta da telafisi çok zor olan yaralar açmıştır. Ancak yazarın *Aşk-ı Memnu* eserine göre daha normal karşılanabilecek olan bu ilişkiyi sonuna götürmemesi ve toplumun değerlerine uygun bir şekilde bitirmesi, aşkı çok fazla vurgu yapmadan işlediğini göstermektedir.

“Sevda-yı Girizan” isimli hikayede aşk, yine ihanet temasıyla işlenmiştir. Hikayede evli bir hekim, aşık olduğu köylü kızı ile aralarında geçen aşk konu edilmiştir. Hekim ihanet eden, ancak bundan utanç duyan karakterdir. Hikâyeye mektup tarzında işlenmiştir. Hikâyede bir hekim, karşı köşkün güzel kızı kendisine gülümseyince bundan mana çıkarır ve kıza aşık olur. Ancak kız yaptığı hatanın farkına varsa da, artık çok geçtir. Bir gün kız hastalanınca, ailesi komşu hekimi çağırır. Hekimin kıza olan aşkı iyice artar ve kıza mektup yazar. Kız ise yaptıklarının yanlış olduğunu ve aile düzenini bozmaması gerektiğini yazan bir mektup yazarak, bu tek taraflı aşka son verir.

Halit Ziya, bu hikâyesinde *Aşk-ı Memnu*’ da olduğu gibi, aşkın sınırlarını zorlayan ve sorgulayan bir yapıda eserler vermektedir. Yazar, aşkın hangi sınırlar içerisinde kalması gerektiğini ya da şeklinin ne olması gerektiğini sorgularken, aslında hikayelerde de bu sınırları zorladığı görülür. İlk başta bazı hikayelerde aşk imkansız zorlayıp bir yerde sönerken, daha sonrakilerde bu sınır zorlama hususu biraz daha cüretkâr bir şekilde kendisini göstermektedir.

Bölüm 4

KİŞİ KADROSU, ZAMAN VE MEKÂN AÇISINDAN HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYELERİ

4.1 Aşk Hikâyelerinde Kişi Kadrosu

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde kişiler ele alındığında, aşkın genel olarak hüznün şeklinde ele alındığı düşünülürse, hikâyelerin hüznün içermesi ve melankoli yoğunluğunu, daha önceden anlatıcı tarafından yaşanmış olumsuz bir aşk öyküsüne dayandırma fikri akla gelmektedir. Ancak durum böyle olsaydı, karakterlerin daha çok erkek karakter üzerinden yürütülmesi ve hüznün bir konu bütünlüğü içerisinde yürütülmesi gerekirdi. Ya da en azından ayrılık açısının daha çok kadın karakter tarafından gelmesi gerekirdi.

Öte yandan, kişilerin genel olarak betimlenmesi ele alındığında, gerek kadın, gerekse erkek karakterlerin farklı yoğunluklarda ele alındığı, diğer bir ifadeyle hüznün aşık ile sevilen kişi tarafından değil, aynı zamanda dış etmenler tarafından da işlendiği görülmektedir. Şadan'ın serüvenlerinin konu edildiği hikâyelerin birçoğunda ise aşka değer vermeyen bir karakterin betimlendiği görülmektedir. Ele geçmiş isimli hikâyede ise mühendis, acımadan doğan bir aşka düşecek kadar hissiyatlı bir şekilde betimlenmiştir.

4.1.1 Karakter Özellikleri Bakımından Kişiler

Halit Ziya'nın hikâyeleri kişilerin karakter özellikleri bakımından ele alındığında, hassas ya da fiziksel eksikliği olan kişilerin ön planda olduğu görülmektedir. Halit Ziya, aşk konulu hikayelerinde karakterleri özelliklerine göre seçerken, daha çok aşkın temiz ve karşılıksız durumlarını betimleyecek karakter özelliklerini seçmeye özen göstermiştir. Anlatıcı hikâyelerinde karakterleri en az doğrudan olduğu kadar, dolaylı yoldan da betimlemektedir.

' ' Mösyo Kanguru' ' gibi hikâyelerde doğrudan karakterin iç dünyasına girilerek, karakterler betimlenmiştir. Şadan'ın maceralarının anlatıldığı hikayelerde ise karakterin sadece karakter tasviri ile tanımlamakla kalmayıp, aynı zamanda dolaylı yollarla, olay örgüleri üzerinden de tasvir edildiği görülmektedir.

4.1.1.1 Hassas Kişiler

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde kişilerin hassasiyetini vurgularken, daha çok karşılıksız aşkın ya da yarım kalmış bir aşk acısının hassasiyetinden bahsetmektedir. Bunun yanında, karakterlerin merhametten doğan aşk ile ilgili hassasiyetleri de ön plandadır.

Hikâyelerde karakterler aşka er yer daha hassas ya da daha hırçın yaklaşabilmektedir. Burada hassasiyeti sadece iyi davranma ve incitmemeye çalışma olarak değerlendirmek yanlış olur. Olumsuz gibi görünen ya da gerçekte olumsuz olan bir duyguya da aşırı tepki göstermek, yine hassasiyetin bir göstergesidir. Öte yandan, korkudan doğan hassasiyet, aşırı kıskançlık ya da ümitsizlik gibi duyguları yoğun yaşayan karakterlerin ön planda olduğu görülmektedir.

"Aşka Dair" isimli hikâyede ise, Hafız Nevzat Efendi, "*kaderin beşeriyete ızdırap veren tecellilerine karşı şikayet ediyor zannedilen öyle bir sayhası olurdu ki*

göklere bir hançer hamlesiyle saplanmak istiyorcasına fırlar, sonra yavaş yavaş, boşluklarda muntazam halkalar çevirerek, maksuduna varamayarak kabzasından kırılıp ayrılmış gibi süzüle süzüle inerdi (Uşaklıgil, 1935)” diyerek, aşık olduğu dul kadının sesini tasvir etmiştir. Burada olduğu gibi birçok aşk konulu hikayede yazar, karakterlerine belli olayları tasvir ettirirken hüsn-ü tahlil, tecahül-i arif gibi edebi sanatları kullanmaya ve karakterin hassasiyetlerini ön plana çıkarmaya itina göstermiştir.

“Bir Yazın Tarihi” hikâyesinde baş karakter, acımdan doğan bir aşka düşecek kadar hassas bir mühendistir. Benzer şekilde, “Ele Geçmiş” hikayesinde de, acımadan doğan aşkın yaşandığı hassas başkarakterler seçilmiştir. Bu hikayelerde olduğu gibi, anlatıcının bazı hikayelerine göre acıma duygusu ve bu duyguya karşı gösterilen hassasiyet, yer yer aşka dönüşebilmektedir. Öte yandan aşkın gerçekte ne tür bir hassasiyet neticesinde ortaya çıktığı da tartışmalı bir konudur.

Acımadan doğan aşırı hassasiyet ve buna bağlı olarak gelişen aşk, aslında acıma duygusunun farklı bir yansımasından başka bir şey değildir. Genellikle bu gibi aşklar, uyarının, yani acıma duygusunu yaşatan tarafın varlığında doruk noktasında olup, acınan kişinin yokluğunda bu aşkın etkisinin oldukça azaldığı ifade edilebilir. Nitekim Uşaklıgil’in acımadan ya da hassasiyet duygusundan doğan aşklarında da genellikle olayların uyarın ve uyarılan tarafların bir arada olduğu şekilde cereyan ettiği görülmektedir.

Son olarak, karakterlerin hassasiyeti ile ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer husus ise gelir düzeyi ile hassasiyet arasındaki ilişkidir. Şadan’ın serüvenlerinin anlatıldığı hikayelerin başkarakteri olan Şadan, daha yüksek gelir grubunda bir kişi olup, belli duygulara karşı daha az hassasiyet gösteren bir kişidir.

Halit Ziya'nın hikayelerinin karakterlerinin hassasiyeti açısından işlenmesi genel olarak değerlendirildiğinde, aşka karşı ya da acımaya karşı hassasiyetin biraz da maddi imkanlar çerçevesinde ele alındığı, acımadan ya da hassasiyetten doğan aşkların daha kısa süreli olduğu ve daha çok aşık ile sevilen kişinin bir arada olduğu görülmektedir.

4.1.1.2 Fiziki Eksikliği Olan Kişiler

Acıma duygusuyla paralel olarak işlenilen bir diğer karakter özelliği ise fiziksel eksikliği olan karakterlerdir. Halit Ziya Uşaklıgil, aşk öykülerinin bazılarında, karakterlere belli fiziksel özelliklerin eksikliğini yüklemiş ve bu sayede, aşkın karşılıksızlığını maddi sebeplere bağlamıştır.

Örnek olarak “Mösyö Kanguru” isimli hikâyede başkarakter, fiziksel eksikliğinden dolayı kanguruya benzetilmiş ve bu özelliği yüzünden etrafındakilerin kendisine karşı acıma duygusuna karşılık başarı hırsı geliştirmiştir. Öte yandan Mösyö Kanguru, bu eksikliğinin verdiği hırsla oldukça başarılı olmuş ve çok mühim yerlere gelmiştir. Ancak ne zaman ki bir başka karaktere aşık olmuş, daha sonra tüm bu özgüven, hırs ve başarı yerini bir anda aşkın maddiyatla olan ilişkisine bırakmıştır. Mösyö Kanguru'nun aşık olduğu kız, sırf fiziksel eksikliklerinden dolayı ona karşı olumlu bir yaklaşım sergilememiş ve bu durum, aslında görünürde ne kadar başarılı olunursa olunsun, batini olarak bazı eksikliklerin kolay kolay değişmeyeceğini ve aşkın sadece duygudan ibaret olmadığını, aynı zamanda fiziksel görünüm ve maddi değerlerin de önemli olduğunu ortaya koymuştur.

“Alık Abdül” isimli hikayede Abül, aşkın imkansızlığını bilecek ya da test edemeyecek kadar özgüvenden eksik bir karakterdir. Öte yandan, Mösyö Kanguru bu özgüveni çok çalışarak kazanmış olsa da, Küçük Kambur bu özelliğini hayata karşı pozitif bakış açısıyla yakalamıştır. Ancak burada da, Mösyö Kanguru'ya benzer bir

şekilde, söz konusu aşk olduğunda, fiziksel görünüm de önem arz etmiş ve belki de acı gerçek, karakterin yüzüne bir tokat gibi çarpılmıştır.

Karakterlerin fiziksel eksiklikleri sadece görünümde, ya da daha doğru ifadeyle sadece fiziksel eksikliklerle sınırlı olmayabilir. Örneğin Çetin Sevda hikayesinde de baş karakter, şizofren ve mazoşist bir şekilde betimlenmiştir. Hikayede başkarakter, sevginin ancak cansız bir varlıkla mümkün olabileceğine inanan ve aşkı bir acı gibi gören psikolojik ruh haline sahiptir. Bu hikayedeki karakterin aslında fiziksel bir özrü olmamasına karşın, aşkına yeterli derecede sahip çıkamayan ve bunun nedenini ise farklı şekillerde değerlendirerek, kendisini haklı görmeye çalışan, aslında gerçek aşkın olmadığına inandıran bir kişidir. Aslında, her insan ulaşamadığı şeyler için olumsuz ya da yokmuş gibi duygular besleyebilir, bu durum beklenen bir sonuçtur. Öte yandan, ‘ ‘ Çetin Sevda’ ’ hikâyesinde, bu durumu aslında başkarakterin kendisinin de özümsemişi görülmektedir.

Haliz Ziya Uşaklıgil’in hikâyelerindeki fiziksel eksikliği olan kişiler genel olarak değerlendirildiğinde, hassasiyet duygusu yüksek kişiler gibi, burada da merhametten doğan bir aşkın varlığı söz konusudur. Yine burada da, aşkın aslında acıma duygusuyla paralel olduğu, ancak hassasiyetten farklı olarak burada, aşkın maddi değerlere de bağlı olduğu görülmektedir. Bu gibi eksikliği olan karakterlerin genellikle karşılıksız aşk yaşadıkları görülmektedir.

4.1.2 Sosyal Statü Bakımından Kişiler

Halit Ziya Uşaklıgil’in hikâyelerinde kişilerin sosyal statü bakımından değerlendirilmesinde, ya üst tabakaya mensup olanlar, ya da alt tabakalara mensup olanların konu edildiği görülmektedir. Burada da genel olarak, sosyal statü bakımından üst tabakaya mensup kişilerin, sosyal statü bakımından alt tabakaya mensup kişilere

göre aşka daha az değer verdikleri ifade edilebilir. Buna ilave olarak sosyal statüsü daha yüksek olan kişilerde, gurur ve özgüvenin, sosyal statüsü düşük olanlardan daha az olduğu ifade edilebilir.

4.1.2.1 Üst tabakalara Mensup Olanlar

Haliz Ziya'nın aşk konulu hikâyelerinde üst tabakaya mensup olan kişilerin özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde, daha çok dönemin toplumsal yapısının ve sosyal sınıflarının özelliklerine göre bir ayırım yapıldığı görülmektedir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerindeki üst tabakalara mensup karakterlerin genel olarak bir diğer ortak özelliği, daha batılı zevklere sahip olmaları ve farklı kültürlerle daha fazla önem vermelerinden ileri gelmektedir. Örnek olarak "Ormanda Seyran" isimli hikâyenin ve Şadan'ın serüvenlerini anlatan diğer altı hikâyenin baş karakteri olan Şadan, diğer hikayelerde olduğu gibi zengin, görgülü, Avrupa kültürünü yakından tanıyan ve daha çok tinsel hissiyat açısından aşka değer veren bir kişidir. Bu hikayelerdeki gibi üst tabakaya mensup olan karakterler, Şadan gibi batı kültürüne, gösterişe, bilgi ve kültüre daha fazla önem vermektedir. Şadan, dört yıl boyunca Avrupa gezilerinde, birçok aşk öyküsüne imza atmıştır. Oysa, gerçek aşk bir insanın yaşamında oldukça fazla yer almakta olup, kavuşma olmasa dahi acısı yıllar sürebilmekte ve kişilerin yaşamında derin acılar ya da izler bırakabilmektedir.

Uşaklıgil'in hikayelerinde karakterlerin üst tabakaya mensup olmaları sadece maddi anlamda değil, entelektüel birikim anlamında da değerlendirilmiştir. Mesela ' ' Leke ' ' isimli hikâyede, bir kış gecesi edebi mahfilde bulunan anlatıcıyla birlikte, hikayenin kahramanları, edebiyattan, müzikten ve sanattan anlayan, üst sınıf insanlar şeklinde betimlenmiştir. Hikayede kullanılan karakterler, sofistike zevklere sahip olan,

alt sınıftaki insanlar gibi sadece geçim derdi ile yaşamının tamamını sürdürmek zorunda kalan insanlar değildir.

Bir diğer hikayesi olan “Dört Yaprak” da kahramanlardan birisi mektepli bir çocuk, diğeri ise köşkte oturan bir kızdır. Karakterlerin orta sınıfın üzerinde bir yaşama sahip oldukları görülmektedir. Anlatıcının mühendisin hasta bir kıza aşık olduğu kurguda ya da yaz tatilinde olayların geçtiği kurguda olduğu gibi bazı hikayelerinin köşkte geçtiği görülmektedir. Köşk unsuru, karakterlerin üst tabakaya mensup olduklarını dolaylı yoldan anlatan bir simge olarak değerlendirilebilir.

Karakterlerin üst tabakaya mesubiyetini gösteren bir diğer unsur ise ekonomik düzeylerine ilişkin kullanılan ifadelerdir. Söz gelişi, “Eski Mektup” isimli hikayede karakterlerin üst düzey sosyal statüye mensup oldukları, ayrılık acısı çeken kızın annesi ve abisi tarafından Mısır’a gönderilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Zira o dönemde, Mısır’a gezme amaçlı seyahat oldukça masraflı ve orta düzeydeki bir ailenin karşılayacağı bir şey değildir. Benzer şekilde “Kırda Aşk” isimli hikayenin başkahramanlarından Salime, dükkan sahibi ve babasına yardım eden bir kızdır. Dolayısıyla yazar, sosyal açıdan toplumun üst tabakasına mensup olmayı ya doğrudan, ya da zenginlik gibi unsurları kullanarak ön plana çıkarmıştır.

4.1.2.2 Alt Tabakalara Mensup Olanlar

Halit Ziya Uşaklıgil’in hikâyelerinde üst tabakaya mensup olanlar kadar, toplumun alt tabakasına mensup olan kişiler de hikayelerde doğrudan ya da dolaylı olarak başkarakter ya da karakter olarak seçilmiştir. Örneğin, “Bir Hikaye-i Sevda” isimli hikayenin başkarakteri olan meczup, köy ortamında alt statüde olan bir kişidir. O kadar ki, normalde toplumsal yapıda alt tabakada olarak değerlendirilen köylülerin dahi küçümsediği bir karakter betimlenmiştir.

Genel olarak Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerinde sosyal açıdan düşük toplumsal tabakaya mensup kişiler, sosyal açıdan yüksek toplumsal tabakaya mensup kişilere göre aşka daha fazla değer veren, ancak daha fazla karşılıksız aşk yaşayan kişilerdir. Bu kişilerin aşkları da, yaşamları gibi daha acılı ve daha hüznü bir şekilde devam etmekte ya da bitmektedir.

4.1.3 Yaşadıkları Coğrafya Açısından Kişiler

Coğrafi açıdan Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerindeki karakterler ele alındığında, şehirli ya da köyden gelmiş, taşralı kişiler ön plandadır. Öte yandan coğrafi açıdan kişilerin değerlendirilmesinde, sosyal statüleri yüksek tabakalara mensup olanlarla, sosyal statüleri açısından düşük tabakalara mensup olan kişiler arasındaki farka benzer bir farklılık görülmektedir. Genellikle şehir yerlerinde ikamet eden kişiler sosyal açıdan daha üst tabakalara mensup kişiler olup, bazı hikayelerde ise bu kişiler geçici olarak şehre yerleşmiştir. Köy yerlerinde ve taşralarda aşk çok daha büyük ve tüm köyde anlatılan bir olgu olarak görülürken, şehir yerlerinde ya bir vapurun güvertesine, ya bir köşkün muhabbet salonundaki bir muhabbete, ya da bir mahallenin herhangi bir kenarında dikilen anlatıcının anlatısında sınırlı kalmıştır.

4.1.3.1 Şehirli Kişiler

Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerinde şehirli olarak seçilen kişiler genellikle yüksek kültüre ve gelire sahip, duygulara daha az önem veren ve daha çok farklılık ve yenilik peşinde koşan karakterlerdir. Köşk ve buna benzer mekanlar, şehirli kişilerin aşklarında oldukça sık kullanılmaktadır. Örneğin "Dört Yaprak" isimli hikayedeki karakterler, bir köşkte bir mektep çocuğuna aşık olan kişilerden seçilmiştir. Bu hikayede olduğu gibi, şehirli karakterler aşklarını daha sınırlı alanda yaşamaktadır.

4.1.3.2 Taşralı veya Köylü Kişiler

Halit Ziya'nın aşk konulu hikâyelerinde kimi zaman şehre giden, kimi zaman köylerinde duran köylü ve taşralı tipler de sıklıkla kullanılmıştır. Burada köy yaşamının lirikliği ve didaktikliğinden ziyade, köy yaşamında mevcut olan imkansızlıkların ve bu imkansızlıkların neden olduğu karşılıksız aşk ve bu karşılıksız aşka dayalı olarak görülen hüznün ön planda olduğu görülmektedir. Bunun yanında, aşk öykülerinde köylü ya da taşralı tipler, aşkın kendisini daha fazla ön plana çıkarmakta olup, Şadan ya da diğer şehirli karakterler gibi bir yenilik ya da heyecan arayışı içerisinde değildir.

Taşra ve köylü kişilere örnek olarak verilebilecek olan “Aşka Dair” isimli hikâyeye, köy ortamında geçmektedir. Hafız Nevzat Efendi, köye gelen genç dula sevdalanmıştır. Burada Hafız Nevzat Efendi'nin aşkına karşılık bulamaması, biraz da köy ortamının verdiği çekingenlik ve açılmama ortamıyla betimlenmiştir. Yine başka bir hikâyede, “Kırda Aşk” isimli hikâyede ise taşra ile kent arasında geçiş süren bir olay kurgusu verilmiştir. Ancak burada hikayedeki karakterler, köy ile kasaba ya da kent arasında gelip giden özelliklerle betimlenmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in taşralı ya da köylü karakter tiplerinin en güzel örneği, bir köylü meczubun hikayesinin anlatıldığı hikâyede verilmiştir. “Alık Ebdül”, köy ortamında bir meczubun aşk için neler yapabileceğini anlatmaktadır. Öte yandan bu hikâyedeki meczubun kişisel özelliklerinden daha çok ön plana çıkan nokta, aşka verdiği değer ve aşkı yüceltmesidir. Yazarın, Şadan karakterine göre en zıt karakter belki de bu meczup olarak değerlendirilebilir. Hikayenin baş karakteri, aşağıdaki türküyü sürekli tekrar etmektedir (Uşaklıgil, 1939):

“Hasretin bak ne hale koydu beni

Ölmeden bir kere görseydim seni

Yoluna ettim feda can-ü teni

Ölmeden bir kere görseydim seni”

Abdül’ün söylediği türkü, Anadolu’da taşrada sıklıkla aşık olan kişilerin, aşklarını dile getirmede kullandığı bir yöntemdir. Öte yandan, Fransa’da Ninette’nin kızına acıyan Şadan’ın bu düşüncelerini dile getirdiği “...ya yarın ya obir gün, hatta bir şiir tesliyeti bile alamayarak bir kazanın sert eliyle telvis olunacak (Uşaklıgil, 1943)” ifadesinde olduğu gibi, kentli karakterler duyguları daha az lirik ve nesnel bir gözle görebilmektedir. Şadan burada, kızın ileride yaşayacağı hüznü dile getirirken, Abdül sevdiği kızın uğruna canını feda etmektedir.

Anlatıcı aynı zamanda köylü karakterleri geliştirirken, köy kızlarının güzelliğinden de yararlanmıştı. “Sevda-yı Girizan” isimli hikâyede köye gelen evli bir hekimin, genç bir köylü kızına olan aşkı betimlenmiştir. Bu hikâyede Uşaklıgil, köy kızının göz alıcı güzelliğini ve hekimin kendi içerisinde yapmış olduğu vicdan muhasebesini de göstermektedir.

Halit Ziya Uşaklıgil’in taşralı ya da köylü karakterlerinin genel olarak işleniş şekli değerlendirildiğinde, daha çok köylü karakterlerin doğrudan betimlenmediği, dolaylı olarak işlendiği görülmektedir. Buna ilave olarak sosyal statü ayrımında olduğu gibi, köylü karakterler daha fazla aşk acısı çekmekte, karşılıksız aşk yaşamakta ve aşka daha çok değer vermektedir.

4.2 Aşk Hikâyelerinde Zaman ve Mekân

Halit Ziya’nın hikâyeleri zaman açısından ele alındığında, yine burada da tema ve üslup açısından yaklaşımına paralel bir yaklaşım görülmektedir. Realist yaklaşımla yazar, olayları olduğu ya da olması gereken zaman diliminde anlatmıştır. Bir yaz günü yaşanan aşk gençleri, bir gece saati zihinde canlanan aşk ise yaşlı karakterleri ile

işlenmiştir. Hovardalıklar ve ihanet ile ilgili aşk hikâyeleri tatilde, sadakatle ya da aile içerisindeki güvensizlikle ilgili aşk hikâyeleri ise genellikle evliliğin ardından gelen orta yaşlarda konu edinilmektedir. Genç kızların birbirlerine evlilik anılarını anlatmaları yatmadan önce gece saatlerinde, durakta bekleyen yoksul karakterler ise ya iş çıkışı ya da işe gidiş saatlerinde betimlenmiştir. Anlatıcının aşk hikâyelerinden birisi olan “Solgun Demet”, rüzgarlı, fırtınalı, soğuk bir kış gecesinde kadın tarafından kaleme alınan mektuptan aktarılanlar, her ne kadar hikâyede zaman kavramı net bir şekilde verilmemiş olsa da, son bahar ya da kapalı havaların olduğu, hüzünlü zamanlara işaret etmektedir. Mekan olarak yine fazla bir tasvir verilmese de, olaylar daha çok ev içerisinde ve kadının iç dünyasında gerçekleşmektedir.

Yine bir diğer aşk konulu hikâye olan “Sepette Bulunmuş”, “Bir Yaz Tarihi” ya da yazarın diğer pek çok hikâyesinde olduğu gibi yaz tatilinde ve bir yazlıkta geçmektedir. Zaman dilimi olarak 25 Temmuz ile 21 Ağustos arasında Pakize tarafından tutulan günlük seçilmiş olup, özellikle Pakize’nin Behçet’i etkilemek için çaldığı Pişano eseri ve bu eserin yorumlanması bölümündeki zaman dilimine ağırlık verilmiştir.

Yine hüzünlü bir aşkı anlatan “Hepsinden Acı” isimli hikâyenin temel olarak geçtiği yer deniz kenarında zengin bir kadının konağı olup, konağın damında aşk imgesi, kızın ay ışığına olan aşkı buralarda en çok betimlenmiştir. Burada da hüzünlü bir aşkın gece saatlerinde, melankolinin en üst düzeylerde olduğu saatlerde geçtiği görülmektedir.

Anlatıcının aşk konulu hikâyelerindeki zaman ele alındığında, burada da realist bir yaklaşımın ve yaşamın içinden bir karenin seçildiği, ancak bu seçimin hayatın normal akışına da uygun olduğu görülmektedir. Ömer Seyfettin gibi diğer hikâyecilerle

bu konuda çok bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Seyfettin “Diyet” isimli hikâyesinde, zaman dilimi olarak ikinci namazı sonrası bir anı betimlemiştir. Aynı zamanda kolunu kesen başkarakterin orta yaşlarda ve kasabın ileri yaşlarda olması da, Seyfettin’in hikayelerindeki zaman kavramının gerçek dünya ile örtüştüğünü göstermektedir.

Aslında Uşaklıgil’in hikâyelerindeki zaman unsurunun çağdaşlarıyla ya da farklı akımdan eser veren sanatçılarla benzerlik göstermesi beklenen bir durumdur. Zira tanımı gereği hikâyeler, yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayları kurgulamaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, akım ne derece farklı olursa olsun, zaman dilimlerinin yaşanılır olduğu görülmektedir.

Halit Ziya’nın hikâyelerinin mekân açısından değerlendirilmesinde de, zaman gibi yaşanılabilirliğin ön plana çıktığı görülmektedir. Aşk hikâyelerinde, aşkın işleniş şekline göre mekânın da zaman gibi değiştiği görülmektedir. “Bir Yazın Tarihi” isimli hikâyede zaman ve mekân kavramı ele alındığında, konuyla bir bütünlüğün olduğu ve hem yaz aşkının, hem de gençliğin verdiği heyecanın betimlendiği görülmektedir. Zaman olarak yaz tatili, hayatının baharında bir mühendis ve hepsi henüz yirmi yaşını geçmemiş dört kız ile yazar, kullanılan coşkulu ve lirik anlatımı pekiştirmiştir.

“Bir Şi’r-i Hayal” isimli hikâyede temel olarak Şadan’ın Erenköy’deki evinde geçmektedir. Bunun yanında yan olayların kurgusu Avrupa’nın çeşitli ülkelerine kadar uzamaktadır. Yine zaman dilimi olarak da Şadan’ın evinde başlayan hikâye, Şadan’ın iki yıl süren Avrupa seyahatinden kesitlerin olduğu zamanlara uzamaktadır.

“Bir Hikâye-i Sevda”, mekân olarak Yeşilköy’de geçmektedir. Köylüler Barba’ya ahır vermiş, ona sahip çıkmıştır. Bu anlatımda sanki köy, İstanbul’un dışında başka bir köy gibi görünse de, yazarın diğer hikayelerinde geçen Çamlıca, Tepebaşı,

Beyoğlu gibi mekanlar nedeniyle hikâyede geçen Yeşilköy, İstanbul'un semtini andırmaktadır. Bunun yanında hikayede mekan tasvirinin tam olarak verilmediği de görölmektedir.

Anlatıcının aşk hikâyeleri mekan olarak değerlendirildiğinde, çağdaşları ya da diğer yazarların mekan seçiminden farklılık göstermediği görölmektedir. Yine bunun da temel nedeninin hikâyenin yaşanılabilir olmasının gerekliliği olduğu ifade edilebilir. Burada da, realizmin hikâyenin tanımını gereği ağır basması söz konusudur. Ömer Seyfettin'in "Başını Vermeyen Şehit" isimli hikayesinin bir savaş alanının dışında betimlenmesi ya da "Diyet" isimli hikâyenin bir çeşme başında, bir sokak ortasında geçmesi beklenemez. Zira hikâyelerde olayın aynı zamanda yaşanması mümkün ya da yaşanmışlık tarafının ağır basması gerekir. Aksi takdirde kurgu hikâyeden çıkıp, fanteziye dönüşecektir.

Bölüm 5

DİL VE ÜSLÛP AÇISINDAN HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN HİKÂYELERİ

Halit Ziya hikâyelerinde tema seçiminde olduğu gibi, üslup seçiminde de realist ancak bir o kadar da sanatsal bir yöntem izlemiştir. Anlatıcıya göre mübağla ve gerçektışı olayların benzetimi dahi bir eseri edebilikten çıkarmaktadır. Bir yazar üslup seçiminde her şeyden önce gerçekliğe ve sadeliğe riayet etmelidir. Ancak anlatıcının ifade ettiği sadelik, gerçekliğin dışına taşan sadelikten ibarettir. Zira Servet-i Fünûn Edebiyatı'nın üslûp açısından sofistike zevklere hitap ettiği ve hiç de sade bir yapıda olmadığı görülmektedir.

Ömer Faruk Huyugüzel'e göre yazarın hikâyelerindeki üslûp, romanlarında olduğu gibi, tahlil ve tasvirlerle ağırlık veren sanatkarane bir şekilde görülmektedir. Özellikle, aşk hikâyelerinde bu üslup kimi zaman mensur şiire yaklaşarak daha şiirsel bir hal almaktadır. Öte yandan olay örgüsünün önem kazandığı töre ya da aile gibi öykülerde ise üslubun biraz daha sadeleştiği görülmektedir (Huyugüzel, 2010: 105).

Yazarın kitabı ile aynı ismi taşıyan “Bir Yazın Tarihi” hikâyesinde, kullanılan coşkulu ve içten gelen üslup, bir gencin iç hesaplaşması ve kendi düşüncelerini samimi yansıtması şeklinde tasarlanmıştır. Genel olarak hikâyede betimleyici ve tasvir edici unsurlar ön plana çıkarken, genç mühendisin yaşadığı olaylara karşı gösterdiği iç dünyasındaki tepkileri ve çalkantıları da okuyucuya aktarmaktadır. Hikâyedeki üslûbun

ve konunun ele alınış, işleyiş gibi özelliklerinin bir bütünlük arz ettiği, bu bütünlüğün ise sanki genç mühendisin zihnindeki bir düşünce deryasını okuyucuya aksettirdiğini aktarmaktadır. Bunun yanında bu hikâyesinde de, diğer hikâyelerinde olduğu gibi Halit Ziya'nın Servet-i Fünûn dil ve üslûp özelliklerini aktardığı görülmektedir.

“Solgun Demet” isimli hikâyede Halit Ziya'nın tarzı olan, Servet-i Fünûn edebiyatının dil ve üslup özellikleri görülmektedir. Hikâyelerdeki betimlemeler ve tasvirler bir bütünlük içerisinde açıklayıcı özellikleri ile tema ile uyumlu olup, genel olarak hikâyelerdeki hüzünlü havayı yansıtmak üzere verilmiştir. Özellikle hikâyede kullanılan üslup başta hüzünlü, sonralarda coşkulu ve sonlarda yine hüzünlü bir ortamı betimlemektedir.

‘ ‘ Seveda-yı Girizan’ ’daki gibi, olay örgüsünün yerine, bir durumun betimlendiği hikâyelerde ise, Huyugüzel'in naklettiği gibi, dil daha şiirane bir üslûba dönüşmektedir. *“Ah, Evet, eğer sahih ise benden firar ediniz. Sizi benim güzergahıma vaz eden tesadüf ne kadar meş'ummuş! Bir küçük hıffetin bu derece kesb-i ehemmiyet edeceğine nasıl ihtimal verebilirdim?...”*(SG, s.53).

“Bir Şi'r-i Hayal” isimli hikâyede, yazarın diğer hikâyelerindeki dil ve üslûp bu hikâyesinde de ön plana çıkmakla beraber, bu hikâyede betimlemeler ve ayrıntılı tasvirlerin de ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle Şadan'ın trenlerden yakınıken kullandığı kesik cümleler, konunun romantik noktalara vardığı yerlerde ciddi bir hal alır. Hikâyede özellikle üç nokta ile biten ve tamamlanmamış ibarelerin de çoğunlukta olduğu ifade edilebilir.

“Dört Yaprak” örneğinde ise üslûp biraz daha sadeleşmektedir. *“İşte böyle, birdenbire ayaklarımın altından odanın döşemeleri alınivermiş, silinivermiş, derinlikleri ölçülmeyen bir boşluğun üstünde, dakikadan dakikaya baş aşağı*

yuvarlanmaya müheyya askıda bir vücut hissindeyim...” (DY, s.57). Benzer şekilde, ‘ ‘ Alık Abdül’ de de konu ön planda olduğundan, üslûp biraz daha sade bir hal almıştır. “Artık ana-oğul, anadan ziyade oğul, Alık Abdül, köyün içinde kendilerine mahsus bir şöhret ve ehemmiyet almış oldular...”(AA, s.93).

“Sepette Bulunmuş” isimli hikâyede de yine, Servet-i Fünûn edebiyatının dil ve üslûp özellikleri görülür. Daha çok iç dünyaya dönük, içsel çalkantıları tasvir eden hikâyede, yazar Pakize’nin günlüklerinde bir genç kızın karşılıksız ve gençlik heyecanı ile yaşadığı aşkı anlatırken, müzik eserinin yorumu bölümünde ise Behçet üzerinden müziğin insan ruhu üzerindeki tesirini dile getirmiştir.

‘ ‘ Ormanda Seyran’ ’daki gibi, kimi yerlerde üslup, daha samimi bir hal almıştır. “Lakin bir gün mağlup oluyordum yahut galip geliyordum. Bilirsin ya, bu meselelerde tabirler bakışa göre tebeddül eder...”(OS, s.45) ya da “Yolda Bir Çiçek’ ’ isimli hikâyedeki gibi, “Dinlenmek pekiyi!... Buna tahammül ederim, fakat dinlenmenin felsefesine dair nutuk irad edeceksen mesele değişir...”(YBÇ, s.27).

“Bir Hikâye-i Sevda” da anlatıcı, kendisine özgü dil ve üslûbu kullanmakla beraber, hikâyenin coşkulu, hüznü, öfkeli ve düşündürülen bölümlerinde farklı anlatımlarla hikâyeyi üslup açısından da canlı kılmayı başarmıştır. “Tepeden sahile kadar, bütün bu cesim dağın geniş karnını bir beyaz kuşak şeklinde ihata erek bir ucundan hafif bir meyil ile sarkan yolu, uzaktan refikime gösterdim...” (BHS, s.17).

Bu örneklerde de olduğu gibi, Haliz Ziya hikâyelerinde kullandığı üslûbu da realist bir bakış açısıyla ele almaktadır. Ömer Seyfettin gibi yazarın karşı olduğu şekilde edebiyat yapan “romantik” yazarlar, konularını daha abartılı bir üslupla ele alırken, bu yaklaşımları onları edebiyatta istenmeyen bir hale getirmektedir. Ömer Seyfettin’in Başını Vermeyen Şehit ya da Diyet gibi hikayelerinde üslup açısından bu abartı

görülmekte olup, bu durum anlatıcıya göre hikâyenin değerini de düşüren önemli bir etken olmaktadır.

SONUÇ

Halit Ziya Uşaklıgil'in hikâyelerinde aşk genellikle ölüm, karşılıksız aşk, aile ve merhametten doğan aşk gibi konular çerçevesinde ele alınmıştır. Hikâyelerde ön plana çıkan aşkın ya karşılıksız olması, ya da hicranla son bulmasıdır.

Burada aslında, aşkın insanın yaşamı ne kadar değişirse değişsin, kalbinde tedavisi olmayan bir yara bıraktığı vurgulanmaktadır. Nişanlısının askerde öldüğü haberini alınca yeniden evlenen ve çocuk sahibi olan karakter, eski nişanlısı askerden gerçi dönünce, bu ağrıya dayanamayıp intihar etmektedir. yine bir başta karakter, aşkın sadece ayrı kalmakla olduğunu görmekte ve bu nedenle sevgilisini terk etmekte, ancak daha sonra onun mutluluğuyla yeniden yıkılabilmektedir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerinde ölüm olgusu da sıklıkla işlenmiştir. Ölüm, aşkın ölümsüzleştiği ve acının, mutsuzluğun en yoğun yaşandığı bir durumdur. Aşık ve sevilen kişi bir arada, aşklarını itiraf etmiş ve mutluluklarını yaşayacakken, bu sefer ölüm onları ayırmıştır. Yine merhametten doğan mühendis İhsan'ın aşkı da benzer şekilde kızın hastalığı ile birlikte acı sona mahkum görünmektedir. Dolayısıyla, aşkın devam edebilmesinin yegane yolu, sevenlerin ayrılmasından geçiyorsa, ölüm insanları ayırmada en etkili ve hazin bir olguysa, aşk hikâyelerinde de aşkın devamı için ölüm olgusu vazgeçilmez bir unsurdur.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerinde ön plana çıkan bir diğer nokta ise karşılıksız aşktır. Karşılıksız aşkın yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Mösyö Kanguru ya da Kambur, bedensel özürleri nedeniyle aşklarını yaşayamayan

karakterlerdir. Yine benzer şekilde Alık Aptül, zihinsel özü nedeniyle aşkı yaşayamayan bir karakterdir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerinde, Türk toplumunda yaygın olarak görülen ve edebi eserlere de işlenen toplumsal yasaklar nedeniyle bir araya gelinemeyen aşk konularının çok fazla yer aldığı görülmektedir. Üstelik yazarın Aşk-ı Memnu ya da benzer eserlerinde olduğu gibi, bu değerlere karşı bir duruş da söz konusudur. Anlatıcı toplumsal normlardan ileri gelen aşk acısının üzerinde çok fazla durarak, aşkın toplumsal normların üzerinde bir değer olduğuna vurgu yapmaktadır.

Hikâyeler, kişi bakımından ele alındığında, genel olarak her yaştaki karakterlerin kullanıldığı görülse de, özellikle aşk konulu hikâyelerde anlatıcı, genç insanlara daha fazla yer vermiştir. Kişiler genel olarak sıradan, günlük yaşamın karakterleridir. Ne çok uçlarda bir karakter seçimi yaparak karaktere hikâyede gereğinden fazla misyon yüklemiş, ne de karakteristik özellikleri silik tutmuştur. Mösyö Kanguru gibi birkaç örnekte ise karakterin dış görünümü çok belirgin olarak seçilse de, iç görünümünü de aynı mübalağa ile ele alarak, dengeyi sağlamıştır.

Hikâyelerde anlatıcının ele aldığı karakterlerin ortak özellikleri, iç dünyalarında yaşanan çalkalanmalardır. Hikâyelerin çoğunda anlatıcı, baş karakterleri iç dünyasıyla konuşarak hikâyeleri aktarmıştır. Bunun yanında bir anlatıcının da anlattığı hikâyeler mevcut olup, bu hikâyelerde ise gözlemin daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak karakterlerin genel özellikleri itibariyle içinde bulunduğu toplumu yansıttıkları ve karakterlerin daha belirgin bir hale geldiği ifade edilebilir.

Hikâyelerin zaman açısından ele alındığında ise genellikle konuyla paralel bir zaman seçiminin olduğu görülmektedir. Aşk hikâyelerinde genç karakterlerin aşkları

genellikle yaz döneminde anlatılırken, daha hüznle işlenmiş aşk hikâyelerinde ise ileri yaştaki karakterlerle, gerek yaşamın ileriki yaş dilimini, gerekse olayın geçtiği zaman diliminde gece gibi hüznün ve melankolinin daha yoğun olduğu zaman dilimlerini seçmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyelerini genel olarak değerlendirildiğinde, zaman, mekan, kişilerin özellikleri ve kurgunun döneminin edebiyatına ve yaşadığı topluma uygun olduğu, ancak konuları ele alış biçiminin döneminden farklı olduğu görülmektedir. Uşaklıgil'in aşk hikâyeleri, genel olarak edebiyattaki aşk hikâyelerinde olduğu gibi mutlu bir sona erişmemekle birlikte, daha çok ölüm, hastalık ya da başka sebeplerle aşklar ya yarım kalmış, ya da tek taraflı yaşanmıştır. Bunun yanında Uşaklıgil, evlilik kurumuna zarar verenleri hikâyelerinde ölümlerle cezalandırmaktadır.

Sonuç olarak Uşaklıgil'in aşk konulu hikâyeleri ölümlerle sonuçlananlar dışında şu şekilde sınıflandırılmıştır: Hassas ve duyarlı kişilerin aşkları; fiziki bir eksiklik ya da rahatsızlığı olan kişilerin aşkları; köylerde ve taşrada yaşanan aşklar; Avrupa'da yaşanan aşklar ve diğer aşk hikâyeleri.

KAYNAKÇA

Bostancı, K. (2002), “Suut Kemal Yetkin ile Halit Ziya Uşaklıgil Arasında Roman Üzerine Bir Tartışma, Hece (Türk Romanı Özel Sayısı), 65/66/67, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002: 377-387.

Huyugüzel, Ö. F. (1995), Araştırma-İnceleme, Halit Ziya Uşaklıgil (Hayatı, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler), MEB Yayınları, İstanbul.

Huyugüzel, Ö. F. (2004), Halit Ziya Uşaklıgil, Ankara, Akçağ Yayınları, Ankara.

Huyugüzel, Ö. F. (2010), Edebiyatımızın Zirvesindekiler, Halit Ziya Uşaklıgil, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Kerman Z. - Huyugüzel Ö. F. (1996). “Halit Ziya Uşaklıgil Bibliyografyası”, Türk Dili, S. 529

Mehmed Rauf, (17 Mayıs 1317), “Tedkîkât-ı Edebiye: Hayât ve Kitâplar”, Serveti Fünûn, 533, 199-203.

Mehmed Rauf, “Bizde Roman”, Servet-i Fünûn, 445, 9 Eylül 1315/ 21 Eylül 1899

Moran, B. (2001), “Aşk-ı Memnû”, Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I, 91.

Uşaklıgil, H. Z. (1943), “Sahne Eserlerimiz”, Perde- Sahne, 15 İkinciteşrin 1943

Uşaklıgil, H. Z. (2005), Bir Yazın Tarihi, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2006), Solgun Demet, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2006), Bir Şiir-i Hayal, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2010), Sepette Bulunmuş, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2010), Bir Hikaye-i Sevda, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2010), Hepsinden Acı, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2007), Aşka Dair, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2010), Onu Beklerken, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2008), İhtiyar Dost, Özgür Yayınevi, Ankara.

Uşaklıgil, H. Z. (2010), Kadın Pençesi, Özgür Yayınevi, Ankara.

Şahin, İ. (1999), “Tevfik Nevzat’ın Hayatı”, Bilim Yolu / Kırıkkale Ü. Sos. Bil. Ens.

Dergisi, Yıl:2.